

Codul de procedură penală

Comentariu pe articole

Vol. I. Partea generală

Ediția a 4-a, revizuită și adăugită

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Nicolae Volonciu

Autor coordonator

Dr. Andreea Simona Uzlău

Raluca Moroșanu

Corina Voicu

Dr. Victor Văduva

Dr. Georgiana Anghel-Tudor

Dr. Daniel Atasiei

Dr. Teodor-Viorel Gheorghe

Dr. Cristinel Ghigheci

Dr. Cătălin Mihai Chirița

Loredana Elena Holmanu

Dr. Teodor Manea

Dr. Irinel Dumitru Samoilă

Dr. Cătălin Marin

Editura
Stamangiu
2024

TITLUL II. ACȚIUNEA PENALĂ ȘI ACȚIUNEA CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL

Capitolul I. Acțiunea penală

Art. 14. Obiectul și exercitarea acțiunii penale. (1) Acțiunea penală are ca obiect tragerea la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni.

(2) Acțiunea penală se pune în mișcare prin actul de inculpare prevăzut de lege.

(3) Acțiunea penală se poate exercita în tot cursul procesului penal, în condițiile legii.

COMENTARIU

1. Dreptul la acțiune. Încălcarea unei norme de drept penal de către o persoană dă naștere unui **raport juridic de conflict** între subiectul activ (persoana sau persoanele care au săvârșit, în calitate de autori, coautori, instigatori sau complici, o infracțiune fapt consumat ori o tentativă pedepsibilă), pe de o parte, și subiectul pasiv al infracțiunii, care este statul, ca reprezentant al societății^[1]. Acest raport de drept substanțial, între stat și infractor, presupune, pe de o parte, **dreptul statului de a folosi acțiunea penală** împotriva infractorului, de a-l trage la răspundere penală, de a-i aplica o sancțiune și de a-l sili să o execute, iar, pe de altă parte, obligația infractorului de a răspunde pentru infracțiunea săvârșită și de a executa pedeapsa ce i-a fost aplicată, precum și dreptul său de a folosi **contraacțiunea** de apărare împotriva acțiunii penale a statului^[2].

Așadar, în cadrul unui proces penal nu există doar acțiunea penală a statului împotriva infractorului, ci și contraacțiunea acestuia din urmă prin care își exercită apărarea împotriva acțiunii penale, adică propune probe în apărare, invocă excepții, declară căile de atac prevăzute de lege etc. Actualul Cod de procedură penală, ca și codul anterior, reglementează în mod explicit doar acțiunea penală, nemenționând nimic cu privire la contraacțiunea inculpatului. Doctrina susține că aceasta din urmă ia naștere doar din momentul în care acțiunea penală este pusă în mișcare, iar temeiul ei se găsește în principiile de bază ale procesului penal, și anume principiul contradictorialității, principiul aflării adevărului și principiul asigurării dreptului la apărare^[3].

Este important de subliniat că persoana acuzată beneficiază de garanțiile art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului din momentul în care autoritățile au motive plauzibile să suspecteze că a fost implicată în săvârșirea unei infracțiuni, și nu de la momentul aducerii la cunoștință în mod oficial a acestui aspect, iar argumentul potrivit căruia reclamantul a fost audiat doar în calitate de martor este inefficient, pur formal, întrucât autoritățile judiciare aveau elemente de natură să îl suspecteze că ar fi participat

^[1] G. ANTONIU, C. BULAI, *Dicționar de drept penal și procedură penală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 772.

^[2] *Idem*, p. 773.

^[3] V. DONGOROZ, S. KAHANE, G. ANTONIU, C. BULAI, N. ILIESCU, R. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. V, ed. a 2-a, Ed. Academiei, Ed. All Beck, București, 2003, p. 65.

la infracțiune^[1]. Așadar, asigurarea drepturilor persoanei acuzate nu este condiționată întotdeauna de momentul formal al punerii în mișcare a acțiunii penale și comunicării calității de inculpat.

2. Titulari. Din diferența de viziune menționată mai sus rezultă și diferența cu privire la titularul acțiunii penale, respectiv cu privire la persoana care poate pune în mișcare acțiunea penală (*editio actionis*). Astfel, în art. 14 alin. (2) CPP se prevede că „Acțiunea penală se pune în mișcare prin actul de inculpare prevăzut de lege”. Potrivit art. 309 alin. (1) CPP, **procurorul** este cel care pune în mișcare acțiunea penală, **prin ordonanță**, în cursul urmăririi penale, când constată că există **probe** din care rezultă că o persoană a săvârșit o infracțiune. Această din urmă condiție pentru punerea în mișcare a acțiunii penale trebuie interpretată nuanțat, deoarece la momentul procesual al punerii în mișcare a acțiunii penale nu trebuie să fie probe privind săvârșirea infracțiunii similare celor necesare pentru a se dispune condamnarea inculpatului. Fiind într-o fază incipientă a procesului penal, de regulă putem vorbi doar despre **suspiciuni rezonabile** că o persoană a săvârșit o infracțiune. De altfel, această interpretare rezultă și din condițiile menționate în art. 202 alin. (1) CPP pentru luarea măsurilor preventive, care face referire doar la **probe sau indicii temeinice** din care rezultă **suspiciunea rezonabilă** că o persoană a săvârșit o infracțiune. Cum măsurile preventive (cu excepția reținerii) se pot dispune doar după punerea în mișcare a acțiunii penale, rezultă că aceasta este interpretarea care ar trebui dată textului de la art. 14 alin. (2) CPP cu privire la condițiile de punere în mișcare a acțiunii penale.

Potrivit Codului de procedură penală, procurorul este titularul acțiunii penale, așa încât instanța nu poate cenzura modul în care acesta înțelege să își formuleze acuzația, ci în baza probelor va putea doar stabili dacă acea infracțiune, așa cum a fost caracterizată în drept, a fost comisă^[2].

Un caz particular de „punere în mișcare a acțiunii penale” pentru anumite fapte sau anumite persoane este acela prevăzut în art. 311 alin. (5) CPP, constând în **extinderea acțiunii penale** cu privire la aspectele noi intervenite după punerea în mișcare a acțiunii penale într-o cauză. De asemenea, un alt caz particular este punerea în mișcare a acțiunii penale prin **declarația orală a procurorului de ședință**, în cazul infracțiunilor de audiență, potrivit art. 360 alin. (2) CPP.

În viziunea Codului de procedură penală din 1936, care îmbrățișa opinia că acțiunea penală se naște prin săvârșirea infracțiunii, și nu prin adoptarea normei de drept penal, statul nu era singurul titular al acțiunii penale, ci, în anumite cazuri, aceasta putea fi pusă în mișcare și de partea vătămată, prin plângere directă în fața instanțelor de judecată. În concepția actualului Cod de procedură penală, de vreme ce statul este cel care adoptă normele de drept penal (care includ în mod virtual și acțiunea penală), tot **statul este singurul titular al acțiunii penale, care o poate pune în mișcare prin intermediul procurorului**. Chiar și în cazul infracțiunilor pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, tot procurorul este cel care pune în mișcare acțiunea penală după introducerea acestei plângeri, având în vedere că art. 295 CPP prevede că punerea în mișcare a acțiunii penale în aceste cazuri se face „la” plângerea prealabilă, iar nu „prin” plângerea prealabilă. Aceeași este situația și în cazurile în care,

^[1] C.E.D.O., cauza *Brusco c. Franței*, nr. 1466/07, hot. din 14 octombrie 2010.

^[2] I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 42/A din 3 februarie 2016.

pentru punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale, este necesară autorizarea sau sesizarea organului competent.

În practica judiciară și în doctrină s-au adoptat soluții diferite în cazul în care **procurorul a dispus trimiterea în judecată a unei persoane fără a pune anterior în mișcare acțiunea penală** pentru una sau mai multe infracțiuni. Problema se pune în mod similar și în actualul Cod de procedură penală, chiar dacă acțiunea penală trebuie pusă în mișcare anterior trimiterii în judecată. Într-o opinie, lipsa dispoziției de punere în mișcare a acțiunii penale înseamnă absența unui act esențial al urmăririi penale, ceea ce atrage nelegalitatea trimiterii în judecată^[1]. În această opinie, se consideră că punerea în mișcare a acțiunii penale nu este o simplă formalitate și nu poate fi realizată implicit prin dispoziția de trimitere în judecată^[2]. Într-o altă opinie, care se întemeiază pe interpretarea strictă a dispozițiilor art. 262 CPP 1968, în cazul în care acțiunea penală nu a fost pusă în mișcare în cursul urmăririi penale, aceasta se face de procuror prin darea rechizitoriului, apreciindu-se că, dacă în rechizitoriu nu se face expres precizarea punerii în mișcare a acțiunii penale, acest fapt este lipsit de relevanță, deoarece din dispozițiile art. 262 pct. 1 lit. a) și b) CPP 1968 nu rezultă că o astfel de mențiune ar fi obligatorie^[3]. Această soluție nu mai poate fi susținută sub imperiul actualului Cod de procedură penală, care nu mai prevede posibilitatea punerii în mișcare a acțiunii penale prin rechizitoriu. De altfel, soluția era discutabilă și sub imperiul vechiului cod, având în vedere că, într-o astfel de situație, practic nu exista acțiune penală, nefiind niciun act de punere în mișcare a acesteia.

Pentru **infracțiunile comise integral în afara teritoriului țării** este necesar a fi îndeplinită cerința suplimentară introdusă de art. 9 alin. (2) CP pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, aceasta fiind necesar a fi îndeplinită fie atunci când toate infracțiunile concurente au fost săvârșite integral în străinătate, fie atunci când doar unele dintre acestea pot fi reținute că au fost săvârșite în astfel de condiții^[4].

3. Exercițarea acțiunii penale. Într-un mod identic cu cel din vechiul Cod de procedură penală se folosește în actualul cod conceptul de exercitare a acțiunii penale, precizându-se că aceasta se poate face în tot cursul procesului penal, în condițiile legii. Așa cum s-a arătat în literatura de specialitate, exercitarea acțiunii penale înseamnă efectuarea, în cursul procesului penal, de către subiectul activ al acțiunii, prin intermediul organelor judiciare, a diferitelor acte procesuale care, potrivit funcției dinamice a acestei acțiuni, servesc la propulsarea activității procesuale și la realizarea scopului procesului penal^[5]. Ea cuprinde toate activitățile titularilor dreptului de a exercita acțiunea penală, din momentul punerii în mișcare și până la realizarea obiectului acesteia, efectivă tragere la răspundere

[1] GR. THEODORU, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1996, p. 140, *apud* A. CRIȘU, *Drept procesual penal*, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 137.

[2] H. DIACONESCU, *Considerații cu privire la obiectul judecării și limitele acestuia în procesul penal*, în *Dreptul* nr. 9/2001, p. 93, *apud* A. CRIȘU, *op. cit.*, 2013, p. 137.

[3] Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1175/1972, în V. PAPADOPOUL, M. POPOVICI, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 348.

[4] C.A. Oradea, s. pen. și min., înch. nr. 27/2017, în M. UDROIU, *Sinteze de Procedură penală. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 157.

[5] V. DONGOROZ ș.a., *op. cit.*, vol. V, p. 64.

penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni^[1]. După această concepție, ar trebui să considerăm că și persoana vătămată exercită acțiunea penală, prin propunerea de probe în acuzare, declararea căilor de atac etc.

Art. 14 alin. (3) CPP conține o **inconsecvență** față de ansamblul dispozițiilor procesuale, prevăzând că acțiunea penală se poate exercita **în tot cursul procesului penal**, deoarece în mod tradițional se consideră că procesul penal conține și faza de executare a hotărârilor penale. Or, acțiunea penală nu mai poate fi exercitată în această fază a procesului penal, deoarece s-a adoptat deja o hotărâre definitivă de condamnare. Eventual, în cazul admiterii unor căi extraordinare de atac, se mai poate vorbi despre o exercitare a acțiunii penale dacă se reia judecata în fond sau în apel.

4. Obiectul acțiunii penale. Tot prin existența dreptului statului la acțiunea penală se explică și definirea în Codul de procedură penală a obiectului acțiunii penale. Astfel, obiectul acțiunii penale indicat în art. 14 alin. (1) CPP este **tragerea la răspundere penală** a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Așa cum s-a precizat în doctrina elaborată după intrarea în vigoare a Codului de procedură penală adoptat în 1968, răspunderea penală se realizează **în cadrul raportului juridic penal**^[2], iar acest raport juridic presupune **existența unor drepturi și obligații reciproce** care se stabilesc între subiecți, în vederea realizării comportării prescrite de lege acestora^[3]. Așadar, pentru a se putea realiza tragerea la răspundere penală a infractorului, **trebuie să existe un drept al statului la o acțiune penală**.

Anterior adoptării Codului de procedură penală din 1968, obiectul acțiunii penale era definit într-un mod diferit de cel actual. Astfel, în art. 2 CPP 1864 se prevedea că „acțiunea publică are de obiect pedepsirea faptelor care vatămă ordinea socială”, iar în art. 2 CPP 1936 se prevedea că „acțiunea penală are de obiect aplicarea pedepselor și a măsurilor de siguranță”, nefăcându-se vreo referire la tragerea la răspundere penală a infractorului. Deci, în această viziune, obiectul acțiunii penale nu era tragerea la răspundere penală a persoanei care a săvârșit o infracțiune, ci aplicarea unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță acesteia. În ambele coduri, din 1864 și din 1936, iar uneori și în lucrările de drept procesual penal se confunda însă obiectul acțiunii penale – tragerea la răspundere penală – cu scopul acesteia – aplicarea sancțiunilor de drept penal^[4].

Această diferență este explicabilă prin faptul că răspunderea penală nu era reglementată în codurile penale anterioare ca o instituție fundamentală a dreptului penal, alături de infracțiune și pedeapsă. În doctrina anterioară adoptării Codului penal din 1969, se considera că instituțiile fundamentale ale dreptului penal sunt infracțiunea, infractorul și pedeapsa, nefiind menționată și răspunderea penală. Ulterior adoptării Codului penal din 1969, s-a modificat structura instituțiilor fundamentale ale dreptului penal, considerându-se că acestea sunt infracțiunea, răspunderea penală și pedeapsa. Nu toate sistemele de drept occidentale au însă reglementată instituția răspunderii penale, astfel încât în dreptul comparat se întâlnește destul de frecvent opinia că acțiunea penală ar avea ca obiect aplicarea unei sancțiuni^[5]. Dacă această opinie este compatibilă cu principiile sistemului

[1] I. GORGĂNEANU, *Acțiunea penală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 89.

[2] G. ANTONIU, C. BULAI, *op. cit.*, p. 778.

[3] *Idem*, p. 773.

[4] I. GORGĂNEANU, *op. cit.*, p. 29.

[5] G. STEFANI, G. LEVASSEUR, *Droit pénal et de procédure pénale*, tome II, Dalloz, Paris, 1975, p. 87; P. BOUZAT, J. PINATEL, *Traité de droit pénal et de criminologie*, tome II, *Procédure pénale*,

Secțiunea a 6-a. Incompatibilitatea și strămutarea^[1]

Art. 64. Incompatibilitatea judecătorului. (1) Judecătorul este incompatibil dacă:

a) a fost reprezentant sau avocat al unei părți ori al unui subiect procesual principal, chiar și în altă cauză;

b) este rudă sau afin, până la gradul al IV-lea inclusiv, ori se află într-o altă situație dintre cele prevăzute la art. 177 din Codul penal cu una dintre părți, cu un subiect procesual principal, cu avocatul ori cu reprezentantul acestora;

c) a fost expert sau martor, în cauză;

d) este tutore sau curator al unei părți sau al unui subiect procesual principal;

e) a efectuat, în cauză, acte de urmărire penală sau a participat, în calitate de procuror, la orice procedură desfășurată în fața unui judecător sau a unei instanțe de judecată;

f) există o suspiciune rezonabilă că imparțialitatea judecătorului este afectată.

(2) Nu pot face parte din același complet de judecată judecătorii care sunt soți, rude sau afini între ei, până la gradul al IV-lea inclusiv, ori se află într-o altă situație dintre cele prevăzute la art. 177 din Codul penal.

(3) Judecătorul care a participat la judecarea unei cauze nu mai poate participa la judecarea aceleiași cauze într-o cale de atac sau la rejudecarea cauzei după desființarea ori casarea hotărârii.

(4)^[2] Judecătorul de drepturi și libertăți nu poate participa, în aceeași cauză, la procedura de cameră preliminară, la judecata în fond sau în căile de atac.

(5)^[3] Judecătorul care a participat la soluționarea plângerii împotriva soluțiilor de neurmărire sau netrimiteră în judecată nu poate participa, în aceeași cauză, la judecata în fond sau în căile de atac.

(6) Judecătorul care s-a pronunțat cu privire la o măsură supusă contestației nu poate participa la soluționarea contestației.

COMENTARIU

1. Aspecte generale privind instituția incompatibilității. Capacitatea de a judeca o cauză poate fi uneori afectată de situații care pun sub semnul îndoielii imparțialitatea judecătorului. Una dintre componentele dreptului la un proces echitabil garantat de art. 6 par. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului o reprezintă **independența și imparțialitatea instanței**. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, imparțialitatea presupune lipsa oricărei prejudecăți sau idei preconcepute cu privire la soluția ce trebuie pronunțată în cadrul unui proces și privește pe fiecare membru al completului de judecată^[4].

^[1] Secțiunea a 6-a a fost introdusă prin art. 102 pct. 32 din Legea nr. 255/2013.

^[2] Alin. (4) al art. 64 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 33 din Legea nr. 255/2013.

^[3] Alin. (5) și (6) ale art. 64 au fost introduse prin art. 102 pct. 34 din Legea nr. 255/2013.

^[4] C.E.D.O., cauza *Piersack c. Belgiei*, nr. 8692/79, hot. din 1 octombrie 1982, par. 30.

Unele dintre aceste situații sunt reglementate expres și atrag interdicția legală de a participa la soluționarea unei cauze, respectiv prin prevederea cazurilor de incompatibilitate. În reglementarea instituției incompatibilității, legiuitorul pornește, în situațiile enumerate expres, de la o **prezumție de lipsă de imparțialitate**, fie că este vorba despre o orientare preconcepută asupra soluției sau despre împrejurări care nasc suspiciunea că una dintre părți ar putea fi favorizată^[1].

Dacă imparțialitatea denotă, așa cum s-a arătat, lipsa prejudecății sau părtinirii, existența sau absența acesteia se poate verifica în mai multe moduri. Conform jurisprudenței constante a instanței de la Strasbourg, existența imparțialității pentru buna aplicare a art. 6 par. 1 din Convenție se stabilește în baza unui **demers subiectiv**, în cadrul căruia se acordă atenție convingerilor personale și comportamentului unui judecător – cu alte cuvinte, dacă judecătorul a dat dovadă de prejudecăți personale sau părtinire într-o cauză. Există și un **demers obiectiv**, în cadrul căruia se verifică dacă instanța în sine și, printre alte aspecte, compunerea acesteia prezintă suficiente garanții pentru excluderea oricărei îndoiele legitime în legătură cu imparțialitatea ei^[2].

Incompatibilitatea este considerată, cel mai adesea, și în doctrina română, dar și în jurisprudența națională, ca referindu-se la **compunerea instanței**, dispozițiile din această materie trebuind să fie respectate **sub sancțiunea nulității absolute**^[3].

De altfel, acesta este primul caz de nulitate absolută prevăzut de art. 281 alin. (1) lit. a) CPP, deci nerespectarea regimului incompatibilităților, alături de alte ipoteze care intră în noțiunea de compunere a completului de judecată^[4], determină întotdeauna aplicarea nulității.

În această interpretare, nerespectarea regimului incompatibilităților produce consecințe atât de energice, încât Codul de procedură penală prevede, la art. 281 alin. (3), că încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la alin. (1) lit. a) – compunerea completului de judecată – poate fi invocată în orice stare a procesului. Mai mult chiar, posibilitatea sancționării nerespectării prevederilor legale referitoare la incompatibilitate se extinde și după rămânerea definitivă a hotărârii, art. 426 lit. d) CPP prevăzând drept **caz de contestație în anulare** situația în care „instanța de apel nu a fost compusă potrivit legii ori a existat un caz de incompatibilitate”.

[1] GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *op. cit.*, p. 293.

[2] C.E.D.O., cauzele *Micallef c. Maltei* (MC), nr. 17056/06, hot. din 15 octombrie 2009, par. 93, *Fey c. Austriei*, nr. 14396/88, hot. din 24 februarie 1993, par. 27, 28 și 30, și *Wettstein c. Elveției*, nr. 33958/96, hot. din 21 decembrie 2000, par. 42.

[3] În același sens, comentariul art. 281 CPP, precum și N. VOLONCIU, *op. cit.*, vol. I, p. 326; M. UDROIU, *op. cit.*, 2014, p. 166; GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *op. cit.*, p. 294-295; I. KUGLAY, în M. UDROIU (coord.), *op. cit.*, p. 2037; I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 2077/2005, în AL. VASILIU, *Nulități în procesul penal. Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2006, p. 52.

[4] La Întâlnirea președinților secțiilor penale ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și curților de apel care a avut loc la Curtea de Apel Iași în perioada 18-19 mai 2017, s-a stabilit, în contextul discutării sancțiunii care intervine în cazul în care nu sunt respectate dispozițiile art. 346 alin. (7) CPP, că sfera noțiunii de „compunere a completului de judecată” este un concept care acoperă următoarele situații: numărul judecătorilor membri ai completului de judecată, încălcarea dispozițiilor relative la incompatibilități, la separarea funcțiilor judiciare și, respectiv, la continuitatea completului de judecată în fața căruia au avut loc dezbaterile, pentru deliberare (http://www.inm-lex.ro/fisiere/d_1913/Minuta%20intalnire%20presedinti%20sectii%20penale%20Iasi%2018-19%20mai%202017.pdf, pct. 40, p. 59).

Au fost exprimate și opinii în sensul că nerespectarea dispozițiilor privind incompatibilitatea se sancționează cu **nulitatea relativă**, în condițiile art. 282 CPP, incompatibilitatea fiind o instituție care nu este subsumată noțiunii de „compunere a instanței”^[1].

2. Cazurile de incompatibilitate a judecătorului

2.1. Precizări prealabile. Art. 64 CPP reunește cazurile de incompatibilitate, încercând o sistematizare a acestora, spre deosebire de vechiul cod, care avea dedicate mai multe articole diverselor situații care atrăgeau incompatibilitatea judecătorului. Suplimentar, un caz de incompatibilitate este prevăzut în dispozițiile art. 139¹ alin. (5) CPP.

Din analiza acestor cazuri ar rezulta că ele decurg fie dintr-o anume legătură extrinsecă acelei cauze cu părțile sau subiecții procesuali, fie din implicarea profesională sau în alte calități în acea cauză. De asemenea, spre deosebire de vechiul Cod de procedură penală, în codul actual se reglementează un caz de incompatibilitate cu o sferă largă de incidență, de natură să acopere ceea ce în jurisprudența Curții Europene este cunoscut ca „**aparența de incompatibilitate**” [art. 64 alin. (1) lit. f) CPP]. Altfel spus, în filosofia Codului de procedură penală în vigoare, incompatibilitatea judecătorului nu se limitează în mod strict la cazurile precizate expres în dispozițiile legale, ci se extinde la oricare alte situații neprevăzute de legiuitor în care judecătorul poate fi lipsit de imparțialitate.

Dacă ar fi să încercăm o aranjare pe categorii a cazurilor de incompatibilitate, acestea ar putea fi:

a) cazuri care decurg din activitatea de judecător în aceeași cauză sau în cauze care au legătură directă cu aceasta – soluționarea plângerilor împotriva soluțiilor de netrimitere în judecată, încuviințarea măsurilor de supraveghere tehnică, a perchezițiilor, luarea măsurilor preventive sau asigurătorii etc., care decurg din aceeași faptă, autorizarea activităților specifice culegerii de informații;

b) cazuri care decurg din participarea la activitatea judiciară în alte calități decât cea de judecător în aceeași cauză sau în acele tipuri de cauze indisolubil legate de cauza în care se analizează incompatibilitatea, exemplificate anterior;

c) cazuri care decurg din rudenie (între membrii completului sau alte tipuri de relații asimilate de Codul penal celor de familie, rudenia cu părțile sau cu subiecții procesuali și cu reprezentanții acestora, relațiile asimilate celor de familie, precum și calitățile juridice care presupun ocrotirea persoanei față de părțile sau subiecții procesuali);

d) aparența de incompatibilitate (lipsa aparenței de imparțialitate).

2.2. Cazurile care decurg din activitatea de judecător în aceeași cauză sau în cauze care au legătură cu aceasta sunt următoarele:

a) **judecătorul care a participat la judecarea unei cauze** nu mai poate participa la judecarea aceleiași cauze **într-o cale de atac** sau **la rejudecarea** cauzei după desființarea ori casarea hotărârii [art. 64 alin. (3) CPP];

b) **judecătorul care s-a pronunțat cu privire la o măsură supusă contestației** nu poate participa la **soluționarea contestației** [art. 64 alin. (6) CPP];

c) **judecătorul care a autorizat o activitate specifică culegerii de informații** nu poate participa la **soluționarea sesizării privind legalitatea acestora** [art. 139¹ alin. (5) CPP];

^[1] A se vedea comentariul art. 426 CPP, precum și I. NEAGU, *op. cit.*, 2013, p. 420; A. CRIȘU, *op. cit.*, p. 309-310; G. ANGHEL-TUDOR, A. BARBU, A.M. ȘINC, *op. cit.*, p. 635-636; B. MICU, R. SLĂVOIU, A. ZARAFIU, *op. cit.*, p. 777.

d) **judcătorul de drepturi și libertăți** nu poate participa, în aceeași cauză, **la procedura de cameră preliminară, la judecata în fond sau în căile de atac** [art. 64 alin. (4) CPP];

e) **judcătorul care a participat la soluționarea plângerii** (judecător de cameră preliminară, conform art. 341 CPP) împotriva soluțiilor de neurmărire sau netrimitere în judecată nu poate participa, în aceeași cauză, **la judecata în fond sau în căile de atac** [art. 64 alin. (5) CPP].

A. Primele trei cazuri de incompatibilitate au la bază o serie de reguli care decurg din ideea că **judcătorul respectiv și-a exprimat deja părerea în acea cauză** [în vechiul cod, denumirea marginală a art. 47, care prevedea la alin. (1) cazul similar de incompatibilitate, era chiar „Judecător care s-a pronunțat anterior”]. Soluția pe care ar da-o acest judecător într-o nouă judecată ar fi influențată de părerea deja formată, una dintre componentele independenței judecătorului, respectiv independența internă, față de propriile păreri, fiind afectată.

Reglementarea competenței funcționale a instanțelor, care presupune alocarea judecății în primă instanță unui nivel de jurisdicție și atributul soluționării căilor de atac ordinare altor instanțe, ierarhic superioare, reprezintă un mecanism de natură să asigure obiectivitatea judecătorilor din căile de atac ordinare, prin faptul că ei vor fi desemnați de la o altă instanță. Desigur, acest mecanism poate fi afectat în cazul promovării judecătorului de la instanța de fond la instanța de control judiciar, de aceea, este necesară prevederea incompatibilității pentru toate cazurile.

În ceea ce privește incompatibilitatea judecătorului de a participa la soluționarea căilor de atac extraordinare, sunt cunoscute discuțiile asupra textului din vechiul Cod de procedură penală, care prevedea tot că judecătorul care a participat la judecarea unei cauze nu mai poate participa la judecarea aceleiași cauze într-o cale de atac, față de argumentele prezentate în Decizia nr. II din 15 ianuarie 2007^[1] a Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secțiile Unite, pronunțată în soluționarea unui recurs în interesul legii (cu privire la compatibilitatea judecătorului fondului de a judeca anumite căi de atac extraordinare în materie civilă). Prin decizia menționată, instanța supremă a stabilit că „judecătorul care soluționează fondul cauzei nu devine incompatibil să soluționeze cererea de revizuire sau contestația în anulare”.

Este adevărat că primul argument prezentat în motivarea acestei decizii a plecat de la textul de la acea vreme al art. 24 alin. (1) CPC 1865: „Judecătorul care a pronunțat o hotărâre într-o pricină nu poate lua parte la judecata aceleiași pricini în apel sau în recurs și nici în caz de rejudecare după casare”, arătându-se că în acest text de lege nu se prevedea că s-ar afla în caz de imposibilitate să soluționeze contestațiile în anulare sau revizuirile judecătorul care s-a pronunțat prin hotărârea care se atacă prin una dintre aceste două căi de atac, iar dispozițiile legale menționate, fiind de strictă interpretare, nu se pot extinde prin analogie.

Argumentele prezentate în continuare au fost preluate însă, *mutatis mutandis*, în practica judiciară, pentru soluționarea cererilor de abținere sau recuzare în materie penală: „În principiu, în calea extraordinară de atac a contestației în anulare, ca și în aceea a revizuirii, nu se realizează un control judiciar asupra unei judecăți anterioare, ci se trece la soluționarea din nou a aceleiași pricini, ca urmare a introducerii unei cereri prin care se tinde la retractarea hotărârii pronunțate anterior. Cu toate acestea, pot exista situații în care judecătorul investit cu soluționarea unei astfel de căi extraordinare

^[1] M. Of. nr. 81 din 1 februarie 2008.

Art. 90. Asistența juridică obligatorie a suspectului sau a inculpatului.

Asistența juridică este obligatorie:

a) când suspectul sau inculpatul este minor, internat într-un centru de detenție ori într-un centru educativ, când este reținut sau arestat, chiar în altă cauză, când față de acesta a fost dispusă măsura de siguranță a internării medicale, chiar în altă cauză, precum și în alte cazuri prevăzute de lege;

b) în cazul în care organul judiciar apreciază că suspectul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea;

c)^[1] în cursul procedurii în cameră preliminară și în cursul judecății în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani.

COMENTARIU

1. Domeniu de aplicare. Art. 6 parag. 3 lit. c) din Convenția europeană a drepturilor omului prevede că orice acuzat are dreptul „să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer” (s.n.).

În pofida importanței relațiilor de încredere dintre avocat și clientul său, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat însă că **acest drept nu este unul absolut**. El poate face obiectul anumitor limitări în ceea ce privește asistența juridică gratuită și, de asemenea, atunci când revine instanțelor de judecată să decidă, dacă interesele justiției o cer, să îi desemneze un avocat din oficiu persoanei acuzate. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, autoritățile naționale trebuie să țină cont de opțiunea acuzatului cu privire la reprezentarea sa în proces, dar pot trece peste aceasta dacă există temeuri relevante și suficiente pentru a considera că interesele justiției o cer^[2].

În cazul în care nu este îndeplinită această din urmă condiție, este necesar să se stabilească dacă procedura penală a fost, în ansamblu, una echitabilă. În acest sens, pot fi luați în considerare diverși factori, rezultând tot din jurisprudența Curții: natura procedurii și aplicarea anumitor condiții profesionale; împrejurările legate de desemnarea avocatului și posibilitatea de a contesta această măsură; caracterul efectiv al asistenței juridice acordate de avocatul din oficiu; respectarea dreptului acuzatului de a nu contribui la propria incriminare; vârsta acuzatului; folosirea de către instanța de judecată a declarațiilor făcute de acuzat la momentul respectiv^[3].

Aparent, legiuitorul a optat pentru reglementarea separată a asistenței juridice obligatorii a suspectului sau a inculpatului, spre deosebire de cea a persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente, pe care a prevăzut-o în cuprinsul aceluiași articol cu cea facultativă (art. 93 CPP). La art. 90, denumit „Asistența juridică obligatorie a suspectului sau a inculpatului”, sunt prevăzute cazurile de asistență juridică obligatorie a

28 octombrie 2022, *Generalstaatsanwaltschaft München (Extrădare și ne bis in idem)*, C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, punctul 108, precum și jurisprudența citată]” (*idem*, parag. 59-60).

^[1] Lit. c) de la art. 90 este reprodușă astfel cum a fost modificată prin art. II pct. 14 din O.U.G. nr. 18/2016.

^[2] C.E.D.O., cauzele *Dvorski c. Croației*, citată *supra*, parag. 79 și jurisprudența acolo menționată, și *Vitan c. României*, nr. 42084/02, hot. din 25 martie 2008, parag. 59 (M. Of. nr. 114 din 19 februarie 2010).

^[3] C.E.D.O., cauza *Dvorski c. Croației*, citată *supra*, parag. 82 și jurisprudența acolo menționată.

acestor participanți la procesul penal, conținutul asistenței juridice fiind același, indiferent că este obligatorie sau facultativă.

Textul de lege prevede deci unele **excepții de la regula generală a caracterului facultativ al asistenței juridice**, stabilirea, extinderea sau restrângerea acestor excepții fiind de competența exclusivă a legiuitorului^[1].

Astfel, asistența juridică a suspectului sau a inculpatului este **obligatorie în următoarele cazuri**:

a) **când suspectul sau inculpatul este minor, internat într-un centru de detenție ori într-un centru educativ, când este reținut sau arestat, chiar în altă cauză, când față de acesta a fost dispusă măsura de siguranță a internării medicale, chiar în altă cauză, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.** Observăm că, spre deosebire de art. 171 alin. (2) CPP 1968, **nu se mai prevede** că asistența juridică este obligatorie când față de acesta a fost dispusă obligarea la tratament medical; asistența juridică obligatorie a persoanelor față de care s-a dispus obligarea la tratament medical este prevăzută însă de art. 568 alin. (5) CPP – **pentru procedura menținerii, înlocuirii sau încetării obligării la tratament medical.**

Față de dispozițiile art. 507 alin. (3) teza I CPP, potrivit cărora „Inculpatul care a săvârșit infracțiunea în timpul când era minor este judecat potrivit procedurii aplicabile în cauzele cu infractori minori, **dacă la data sesizării instanței nu a împlinit 18 ani**” (s.n.), s-a arătat, într-o opinie^[2], că încetează caracterul obligatoriu al asistenței juridice doar dacă suspectul sau inculpatul devine major anterior sesizării instanței de judecată, și nu ulterior acestui moment^[3]. Într-o altă opinie^[4], la care ne raliem, caracterul obligatoriu al asistenței juridice încetează și dacă inculpatul devine major ulterior sesizării instanței (desigur, în absența unui alt caz de asistență juridică obligatorie prevăzut de lege). Aceasta, întrucât dispozițiile art. 507 alin. (3) CPP, precitate, indică judecarea „potrivit procedurii aplicabile în cauzele cu infractori minori”, adică procedura de la art. 504-520 CPP, care presupune reguli speciale în legătură cu persoanele chemate la judecată, întocmirea referatului de evaluare, compunerea instanței, publicitatea și desfășurarea ședinței de judecată, fără a fi menționată în acest capitol și asistența juridică obligatorie a suspectului sau inculpatului. În cazurile de asistență juridică obligatorie de la art. 90 lit. a) CPP, legiuitorul prezumă că suspectul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea din motive evidente (starea psihică sau privarea de libertate), astfel că, odată cu încetarea situațiilor avute în vedere, nu se mai justifică prelungirea obligației de a-i asigura asistență juridică, acesta putând decide singur, în deplină cunoștință de cauză, cu privire la exercitarea dreptului său la apărare. Nu se justifică instituirea unui regim diferențiat, sub aspectul acordării asistenței juridice, pentru inculpații care devin majori înainte sau după sesizarea instanței. Situația este însă deosebită pentru regulile de la art. 504-520 CPP, întrucât ar fi absurd ca, dacă ulterior sesizării instanței inculpatul a împlinit 18 ani, să se procedeze

^[1] C.C.R., dec. nr. 232 din 16 decembrie 1999 (M. Of. nr. 73 din 18 februarie 2000). În același sens, dec. nr. 614/2000, dec. nr. 7/2000, dec. nr. 109/2001, în L. MERA, L. ROG, L. SAVONEA, R. BUDĂI, *op. cit.*, p. 542.

^[2] I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 235; M. UDROIU, S. RĂDULEȚU, în M. UDROIU (coord.), *op. cit.*, p. 589. A se vedea și comentariul art. 509 CPP.

^[3] **Opinia coordonatorilor:** Ne raliem la această opinie. Relevantă într-o asemenea situație este aplicarea pe tot parcursul judecății a procedurii speciale pentru infractori minori, iar nu împlinirea de către inculpat a vârstei de 18 ani ulterior sesizării instanței.

^[4] B. MICU, R. SLĂVOIU, A. ZARAFIU, *op. cit.*, p. 159.

la schimbarea cadrului procesual sau a completului de judecată; desigur, avocatul din oficiu deja desemnat în cauză urmează să îl asiste pe inculpat până la soluționarea acesteia, întrucât legea nu prevede că delegația sa încetează într-o asemenea situație.

Considerăm că prevederea la art. 507 alin. (3) CPP, ulterior modificării aduse de Legea nr. 284/2020^[1], a posibilității instanței de a decide aplicarea procedurii pentru cauzele cu infractori minori atunci când consideră necesar, ținând cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și de vulnerabilitate ale persoanei vizate, chiar dacă la data sesizării instanței inculpatul împlinise vârsta de 18 ani, dar la data dobândirii calității de suspect era minor, nu lipsește de fundament interpretarea anterioară. Directiva (UE) 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale^[2], ale cărei dispoziții sunt transpuse la art. 507 alin. (3) teza a II-a CPP^[3], garantează dreptul copilului – persoană cu vârsta mai mică de 18 ani – de a avea acces la un avocat. În măsura în care, față de gradul de maturitate și de vulnerabilitate ale inculpatului devenit major, instanța apreciază că acesta nu și-ar putea face singur apărarea, este incident cazul de asistență juridică obligatorie de la art. 90 lit. b) CPP;

b) când **organul judiciar apreciază că suspectul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea;**

c) **în cursul procedurii în cameră preliminară și în cursul judecății** în cauzele în care **legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani.** Interpretarea acestor dispoziții trebuie făcută cu respectarea prevederilor art. 187 CP, potrivit căruia prin „pedeapsă prevăzută de lege” se înțelege pedeapsa prevăzută în textul de lege care incriminează fapta săvârșită în forma consumată, fără luarea în considerare a cauzelor de reducere sau de majorare a pedepsei.

De observat și că acest caz de asistență juridică obligatorie privește procedura în camera preliminară (ca urmare a modificării aduse prin O.U.G. nr. 18/2016) și faza judecății. Ca atare, asistența juridică **nu este obligatorie în cursul urmăririi penale pentru suspectii/ inculpații cercetați în stare de libertate și care nu se află în niciuna dintre celelalte situații prevăzute la art. 90 CPP, indiferent de pedeapsa prevăzută de lege pentru faptele reținute în sarcina lor**^[4].

Pe de altă parte, în practica instanțelor judecătorești s-a arătat că sintagma „în cursul judecății” folosită de legiuitor are semnificația întregii faze judecătorești, la toate termenele de judecată. Așa fiind, omisiunea instanței de a asigura prezența apărătorului din oficiu la unul dintre termene nu poate fi acoperită de prezența apărătorului cu ocazia dezbaterilor în fond^[5]. Cu atât mai mult împrejurarea că instanța a amânat pronunțarea pentru „lipsa

[1] M. Of. nr. 1201 din 9 decembrie 2020.

[2] J.O. L 132 din 21 mai 2016.

[3] Potrivit considerentului (11) din preambulul Directivei (UE) 2016/800, aceasta sau anumite dispoziții din aceasta „ar trebui să se aplice și persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, precum și persoanelor căutate, care erau copii în momentul când au început să facă obiectul procedurilor, dar care au împlinit ulterior vârsta de 18 ani, atunci când aplicarea prezentei directive este adecvată ținând cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și de vulnerabilitate al persoanei în cauză”.

[4] *Mutatis mutandis*, I.C.C.J., dec. nr. 3180 din 10 iunie 2004, în G. ANTONIU, A. VLĂȘCEANU, A. BARBU, *op. cit.*, p. 311-312. În același sens, Trib. București, s. I pen., dec. nr. 127/1997, în L. MERA, L. ROG, L. SAVONEA, R. BUDĂI, *op. cit.*, p. 555-556.

[5] C.A. Timișoara, s. pen., dec. nr. 348/2005, în L. MERA, L. ROG, L. SAVONEA, R. BUDĂI, *op. cit.*, p. 551.

apărătorului ales și în vederea depunerii de note scrise”, în condițiile în care inculpatul nu a avut nici avocat din oficiu, deși asistența juridică era obligatorie, nu poate acoperi nulitatea absolută a hotărârii^[1]. De asemenea, în cazurile prevăzute de lege, instanța este obligată să desemneze un apărător din oficiu pentru inculpat, chiar în condițiile în care acesta lipsește de la judecată^[2]; de altfel, potrivit art. 364 alin. (4) CPP, „Pe tot parcursul judecării, inculpatul, inclusiv în cazul în care este privat de libertate, poate cere, în scris, să fie judecat în lipsă, **fiind reprezentat de avocatul său ales sau din oficiu**” (s.n.).

Dispozițiile art. 90 lit. c) CPP sunt incidente nu numai în cazurile în care inculpatul este o persoană fizică, ci și atunci când acesta este o persoană juridică, întrucât legea nu distinge sub acest aspect^[3]. Prin Decizia nr. 21 din 11 octombrie 2016^[4], și instanța supremă a stabilit – în dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală – că, „în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 90 lit. c) din Codul de procedură penală, în cursul procedurii de cameră preliminară și în cursul judecării, în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, asistența juridică este obligatorie pentru inculpatul persoană juridică, în raport cu dispozițiile art. 187 din Codul penal”.

Legea prevede și **alte cazuri de asistență juridică obligatorie** a suspectului sau a inculpatului:

a) în fața organului judiciar, la obținerea consimțământului scris în vederea expertizei medico-legale psihiatrice [art. 184 alin. (3) CPP];

b) la soluționarea propunerii de luare a măsurii internării nevoluntare în vederea efectuării expertizei medico-legale psihiatrice [art. 184 alin. (10) CPP], precum și la soluționarea contestației formulate de suspect sau inculpat împotriva încheierii prin care s-a dispus internarea nevoluntară [art. 184 alin. (16) CPP] și a sesizării de revocare a măsurii [art. 184 alin. (26) CPP];

c) la soluționarea contestației împotriva încheierilor prin care se dispune asupra măsurilor preventive în cursul urmăririi penale [art. 204 alin. (8) CPP] sau în procedura camerei preliminare [art. 205 alin. (8) CPP];

d) la luarea măsurii reținerii [art. 209 alin. (5) CPP], a controlului judiciar [art. 212 alin. (3) și art. 214 alin. (3) CPP], a controlului judiciar pe cauțiune [art. 216 alin. (3) raportat la art. 212 alin. (3) și art. 214 alin. (3) CPP], inclusiv la audierea care are loc înainte de luarea acestor măsuri, precum și la prelungirea controlului judiciar [art. 215¹ alin. (2) raportat la art. 212 alin. (3) CPP] sau a controlului judiciar pe cauțiune [art. 216 alin. (3) raportat la art. 215¹ alin. (2) raportat la art. 212 alin. (3) CPP];

e) la soluționarea plângerii împotriva ordonanței procurorului prin care s-a luat măsura controlului judiciar [art. 213 alin. (5) CPP] sau a controlului judiciar pe cauțiune [art. 216 alin. (3) raportat la art. 213 alin. (5) CPP];

f) în procedura privind luarea măsurii arestului la domiciliu [art. 219 alin. (6) și art. 220 alin. (3) CPP] sau a arestării preventive [art. 225 alin. (5) CPP, la care se raportează și

^[1] C.A. Ploiești, s. pen., dec. nr. 829/2005, în L. MERA, L. ROG, L. SAVONEA, R. BUDĂI, *op. cit.*, p. 553-554.

^[2] C.A. București, s. I pen., dec. nr. 181/R/2003, în L. MERA, L. ROG, L. SAVONEA, R. BUDĂI, *op. cit.*, p. 551.

^[3] C.A. București, s. a II-a pen., dec. nr. 911/A din 1 iunie 2016, nepublicată.

^[4] M. Of. nr. 884 din 4 noiembrie 2016.

Se abordează în doctrină problema faptului că, prin interceptarea comunicațiilor avocatului (chiar indirect) cu clientul său, acestuia din urmă i se produce o vătămare procesuală chiar și în situația în care acele comunicări sunt distruse, deoarece conținutul lor a ajuns oricum la cunoștința organului judiciar, iar acesta le poate exploata informativ pentru a găsi și administra alte probe. De asemenea, literatura de specialitate pune deseori accentul, în materia metodelor speciale de supraveghere și cercetare (cu atât mai mult în materia comunicărilor dintre avocat și cel pe care îl apără), pe faptul că prin dispunerea acestora se produce o încălcare a dreptului la viață privată. Se concluzionează, în prima situație, că ar trebui excluse și probele identificate („derivate”) ca urmare a cunoașterii conținutului comunicărilor, iar, în a doua situație, că încălcarea dreptului la viață privată trebuie să atragă nulitatea actelor procesuale/procedurale și excluderea probelor astfel obținute. În ceea ce ne privește, subscriem acestor interpretări.

Art. 139¹.^[1] **Înregistrările obținute din activități specifice culegerii de informații.** (1) Înregistrările rezultate din activitățile specifice culegerii de informații care presupun restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale ale omului pot fi folosite ca mijloace de probă în procesul penal dacă din cuprinsul acestora rezultă date sau informații privitoare la pregătirea ori săvârșirea unei infracțiuni dintre cele prevăzute la art. 139 alin. (2) și au fost respectate prevederile legale care reglementează obținerea acestor înregistrări.

(2) Legalitatea încheierii prin care s-au autorizat activitățile respective, a mandatului emis în baza acesteia, a modului de punere în executare a autorizării, precum și a înregistrărilor rezultate se verifică, după caz:

a) în procedura de cameră preliminară;

b) în procedura plângerii împotriva soluției de clasare, în condițiile art. 341 alin. (7);

c) în procedura prevăzută la art. 139².

(3) În cazurile prevăzute la alin. (2) lit. a) și b), dacă s-au formulat cereri și excepții ori, după caz, judecătorul de cameră preliminară a ridicat din oficiu excepții cu privire la înregistrările rezultate din activitățile autorizate, acesta sesizează prin încheiere Înalta Curte de Casație și Justiție în vederea verificării legalității acestor activități și transmite dosarul cauzei, împreună cu cererile și excepțiile formulate. Până la rămânerea definitivă a încheierii Înaltei Curți de Casație și Justiție, procedura de cameră preliminară ori, după caz, cea de soluționare a plângerii împotriva soluției de clasare se suspendă.

(4) După înregistrarea sesizării, dosarul este repartizat aleatoriu unui judecător de cameră preliminară de la Înalta Curte de Casație și Justiție. Acesta fixează termen de soluționare în camera de consiliu și dispune citarea părților și a persoanei vătămate și încunoaștințarea procurorului.

(5) Judecătorul care a autorizat activitățile specifice culegerii de informații prevăzute la alin. (1) nu poate participa la soluționarea sesizării privind legalitatea acestora.

(6) Ținând seama de cererile și excepțiile formulate și luând concluziile procurorului, precum și ale părților și persoanei vătămate, dacă sunt prezente, judecătorul de cameră preliminară de la Înalta Curte de Casație și Justiție se

^[1] Art. 139¹ a fost introdus prin art. 1 pct. 17 din Legea nr. 201/2023.

pronunță, prin încheiere, asupra legalității activităților din care au rezultat înregistrările, în raport cu dispozițiile legale în temeiul cărora acestea au fost autorizate și pe baza lucrărilor și a materialului din dosarul de urmărire penală și a oricăror alte mijloace de probă. Prevederile art. 345 alin. (1¹) și (1²) se aplică în mod corespunzător.

(7) Împotriva încheierii prevăzute la alin. (6), procurorul, părțile și persoana vătămată pot formula contestație în termen de 3 zile de la comunicare.

(8) Contestația se soluționează de un complet format din 2 judecători de cameră preliminară de la Înalta Curte de Casație și Justiție, dispozițiile alin. (4)-(6), precum și cele ale art. 347 alin. (4) aplicându-se în mod corespunzător.

(9) După rămânerea definitivă, încheierea se comunică de îndată judecătorului de cameră preliminară care a dispus sesizarea.

(10) Constatarea nelegalității autorizării sau a modului de punere în executare a activităților specifice culegerii de informații din care au rezultat înregistrări atrage aplicarea dispozițiilor art. 102 alin. (3).

COMENTARIU

1. Considerații introductive. Ca urmare a succesiunii de decizii ale Curții Constituționale în materia implicării serviciilor de informații în soluționarea cauzelor penale (în faza urmăririi penale), a fost introdus, prin Legea nr. 201/2023, textul supus comentariului, acesta având ca scop să reglementeze posibilitatea utilizării în cauzele penale a datelor și informațiilor rezultate din activitățile specifice culegerii de informații ale instituțiilor autorizate, precum și să reglementeze procedura de verificare a legalității obținerii unor astfel de probe. „Imposibilitatea susținerii acuzației pe baza înregistrărilor realizate de SRI în cazul unor infracțiuni grave precum terorism, crimă organizată sau trafic de droguri a provocat îngrijorarea legiuitorului național, deoarece **anchete cu implicații grave și în care statul român a cheltuit resurse importante au avut în final un verdict de achitare, tocmai pe motivul lipsei de suport probator**”^[1].

Prevederea nu se extinde asupra datelor și informațiilor obținute de serviciile de informații prin orice procedeu, ci **reglementează numai problematica înregistrărilor care presupun restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale ale omului**, și anume a acelor date și informații ce rezultă din punerea în executare a mandatelor tehnice de siguranță națională.

Potrivit art. 13 și urm. din Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională a României, organele cu atribuții în domeniul securității naționale pot să desfășoare **activități specifice** pentru îndeplinirea activității lor. Astfel, acestea pot:

- a) să solicite și să obțină obiecte, înscrisuri sau relații oficiale de la autorități sau instituții publice, respectiv să solicite de la persoane juridice de drept privat ori de la persoane fizice;
- b) să consulte specialiști ori experți;
- c) să primească sesizări sau note de relații;

^[1] R.AL. NESTOR, *Noțiunea de „înregistrări rezultate din activitățile specifice culegerii de informații” și compatibilitatea acesteia cu legislația europeană*, www.juridice.ro, 2 martie 2023, accesat la 24 mai 2024.

d) să fixeze unele momente operative prin fotografiere, filmare sau prin alte mijloace tehnice ori să efectueze constatări personale cu privire la activități publice desfășurate în locuri publice, dacă această activitate este efectuată ocazional;

e) să solicite obținerea datelor generate sau prelucrate de către furnizorii de rețele publice de comunicații electronice ori furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului, altele decât conținutul acestora, și reținute de către aceștia potrivit legii;

f) să efectueze activități specifice culegerii de informații care presupun restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale ale omului desfășurate cu respectarea prevederilor legale.

În desfășurarea activităților specifice, organele cu atribuții în domeniul securității naționale pot descoperi informații ce privesc săvârșirea unor infracțiuni, situație în care, potrivit art. 11 lit. d) din Legea nr. 51/1991, informațiile din domeniul securității naționale pot fi comunicate organelor de urmărire penală. Potrivit art. 21 alin. (1) din aceeași lege, „Datele și informațiile de interes pentru securitatea națională, rezultate din activitățile autorizate, dacă indică pregătirea sau săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, sunt reținute în scris și transmise organelor de urmărire penală, potrivit art. 61 din Codul de procedură penală, însoțite de mandatul emis pentru acestea, la care se adaugă propunerea de declasificare, după caz, totală sau în extras, potrivit legii, a mandatului. Convorbirile și/sau comunicările interceptate, redactate în scris, și/sau imaginile înregistrate se transmit organelor de urmărire penală în integralitate, însoțite de conținutul digital original al acestora”^[1].

2. Condiții. Textul analizat preia condiția aplicabilă autorizării mandatului de supraveghere tehnică specific procedurii penale, referitoare la infracțiunile în privința cărora se poate dispune această măsură, stabilind că **datele și informațiile obținute din activitatea de culegere de informații pot fi folosite în cauzele penale numai dacă se referă la infracțiuni dintre cele limitativ indicate în art. 139 alin. (2) CPP și dacă au fost respectate prevederile legale care reglementează obținerea acestor înregistrări.** Potrivit art. 14 alin. (1) din Legea nr. 51/1991, condițiile impuse pentru dispunerea măsurii sunt existența unei amenințări pentru siguranța națională, proporționalitatea, necesitatea/subsidiaritatea.

3. Obiectul verificărilor. Din perspectiva principiului legalității procesului penal și a evitării incidenței instituției nulității, reține atenția dispoziția potrivit căreia probele obținute din activitatea de informații pot fi folosite în procesul penal **dacă au fost respectate prevederile legale care reglementează obținerea acelor înregistrări.** Respectarea prevederilor legale indică faptul că serviciul de informații a acționat cu bună-credință, iar nu abuziv ori discreționar, și că nu se poate suspecta că informațiile obținute sunt contrafăcute, denaturate, provocate, obținute într-un scop ilegal etc. Examinarea respectării prevederilor legale se face în raport cu cele în vigoare la momentul autorizării mandatului de securitate națională, chiar dacă ulterior acestea ar fi modificate sau înlăturate din fondul legislativ activ.

Se autorizează, în continuare, în text posibilitatea verificării legalității actelor, operațiunilor și rezultatelor legate de înregistrările rezultate din activitățile specifice culegerii de informații, precum și procedura de urmat.

^[1] C.C.R., dec. nr. 55 din 4 februarie 2020, parag. 14-15 (M. Of. nr. 517 din 17 iunie 2020).

Pot fi verificate, sub aspectul legalității: încheierea prin care a fost autorizată culegerea de informații prin intermediul mandatului de siguranță națională; existența și conținutul acestui mandat; operațiunile tehnice de punere în executare a autorizării; înseși înregistrările rezultate.

Considerăm că încheierea este supusă verificării din următoarele principale perspective: competența judecătorului care a autorizat măsurile prin intermediul încheierii; forma și conținutul încheierii, menționarea datelor necesare punerii în executare a mandatului; existența condițiilor care au justificat autorizarea mandatului de siguranță națională. Mandatul de siguranță națională va putea fi supus unor verificări similare, dat fiind că informațiile cuprinse în acesta sunt preluate din încheiere.

În ceea ce privește verificarea legalității modului de punere în executare a autorizării, aceasta se poate referi la respectarea limitelor mandatului (persoana supravegheată, terminalele de la care s-au colectat informații, modul de supraveghere – interceptare comunicații telefonice, pe rețelele de internet, supravegherea video-audio etc.), a competenței funcționale a persoanelor cu atribuții de serviciu în această materie, la garantarea capacității mijloacelor tehnice materiale și a programelor informatice utilizate de a capta și înregistra fără deformări sau posibilități de editare informațiile vehiculate prin intermediul activităților înregistrate.

În sfârșit, legalitatea înregistrărilor efectuate se poate referi la faptul că acestea sunt certificate spre nemodificare prin semnătură electronică, la corespondența dintre înregistrarea audio-video și consemnarea scriptică a conținutului, la respectarea atribuțiilor de serviciu ale persoanei care a efectuat transcrierea.

4. Cadru și procedura verificărilor. Potrivit prevederii supuse analizei, verificarea legalității actelor și activităților menționate poate fi realizată, după caz, în funcție de modul de soluționare a cauzei penale ori în funcție de calitatea în proces a persoanei care a fost subiect al mandatului de siguranță națională, **în procedura de cameră preliminară, în procedura plângerii împotriva soluției de clasare ori în procedura plângerii împotriva unei activități specifice culegerii de informații.** Considerăm, ca principiu, că o anumită persoană are dreptul de a utiliza o singură procedură dintre cele trei pentru a solicita constatarea nelegalității activității de culegere de informații.

Așadar, în situația în care procurorul a emis rechizitoriul, persoana vătămată și părțile din cauză au posibilitatea de a contesta legalitatea măsurilor tehnice de siguranță națională în cadrul cererilor și excepțiilor specifice camerei preliminare. Considerăm că temeiurile pentru care pot formula o astfel de cerere sunt similare celor din materia mandatului de supraveghere tehnică de drept comun. În cazul clasării pot face plângere persoanele menționate în art. 341 alin. (2) CPP, adică petentul/petenții și intimatul/intimații, inclusiv inculpatul.

În sfârșit, persoanelor care au fost supuse supravegherii specifice culegerii autorizate de informații și care nu au posibilitatea de a contesta legalitatea măsurii în una dintre cele două proceduri anterioare, deoarece nu au avut calitatea procesuală cerută de lege, li s-a deschis o cale de atac specială, prevăzută distinct de art. 139² CPP. Acestor persoane fără calitate procesuală principală li se alătură și inculpatul față de care s-a dispus renunțarea la urmărirea penală ori clasarea.

Se menționează în alin. (1) al art. 139² CPP că pot formula plângere persoanele care „nu au dobândit calitatea de parte în cursul procesului penal”. Considerăm formularea a fi ușor imprecisă, deoarece exclude de la posibilitatea utilizării acestei căi de atac doar

În cursul judecății în primă instanță, durata totală a arestului la domiciliu nu poate depăși un termen rezonabil și nu poate fi mai mare de jumătatea maximului special prevăzut de lege pentru infracțiunea care face obiectul sesizării instanței de judecată, termene care, în cazul inculpatului aflat în stare de arest la domiciliu la data emiterii rechizitoriului, se calculează de la data înregistrării cauzei pe rolul instanței, iar nu de la data la care s-a dispus, în mod definitiv, începerea judecății. În cazul arestului la domiciliu dispus în cursul procedurii de cameră preliminară sau al judecății, termenele curg de la data punerii în executare a măsurii. La expirarea acestor termene, instanța poate dispune luarea unei măsuri preventive mai ușoare, în condițiile legii, în mod evident, neputând fi dispusă măsura arestării preventive. Având în vedere că art. 222 alin. (12) CPP face trimitere la dispozițiile art. 239 din același cod, în toate cazurile, **durata arestului la domiciliu în primă instanță nu poate depăși 5 ani.**

În apel, arestul la domiciliu nu poate depăși durata pedepsei aplicate prin hotărârea dată asupra fondului^[1].

În calculul duratei maxime a arestului la domiciliu în cursul camerei preliminare sau al judecății apreciem că nu este avută în vedere durata măsurii pe parcursul urmăririi penale. În schimb, chiar în lipsa unei dispoziții exprese în acest sens, față de argumentele reținute de Curtea Constituțională în Decizia nr. 22 din 17 ianuarie 2017, expusă anterior^[2], apreciem că trebuie avută în vedere și durata în care, în aceeași cauză, inculpatul a fost arestat preventiv. Interpretarea contrară, care corespunde unei opinii expuse în literatura de specialitate^[3], este de natură să conducă la consecințe contrare spiritului legii. Astfel, dacă în cursul urmăririi penale durata arestului la domiciliu se ia în considerare, potrivit art. 222 alin. (10) CPP, pentru calculul duratei maxime a arestării preventive, ar fi absurd ca în cursul judecății să poată fi dispusă arestarea preventivă pe o durată maximă de 5 ani, urmată de arestul la domiciliu pe aceeași durată maximă.

Secțiunea a 6-a. Arestarea preventivă

Art. 223. Condițiile și cazurile de aplicare a măsurii arestării preventive.

(1) Măsura arestării preventive poate fi luată de către judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, de către judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau de către instanța de judecată în fața căreia se află cauza, în cursul judecății, numai dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune și există una dintre următoarele situații:

a) inculpatul a fugit ori s-a ascuns, în scopul de a se sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată, ori a făcut pregătiri de orice natură pentru astfel de acte;

^[1] Conform art. 241 alin. (1¹) lit. b) CPP, „Arestarea preventivă și arestul la domiciliu încetează de drept și în următoarele situații: (...) b) în apel, **dacă durata măsurii a atins durata pedepsei pronunțate în hotărârea de condamnare**” (s.n.).

^[2] Curtea Constituțională a reținut că, „Potrivit art. 222 alin. (12) teza a doua și art. 239 din Codul de procedură penală, în cursul judecății în primă instanță, durata totală a arestului la domiciliu și a arestării preventive a inculpatului nu poate depăși un termen rezonabil și nu poate fi mai mare de jumătatea maximului special prevăzut de lege pentru infracțiunea care face obiectul sesizării instanței de judecată, durata măsurilor preventive privative de libertate în primă instanță neputând depăși 5 ani”.

^[3] B. MICU, R. SLĂVOIU, A. ZARAFIU, *op. cit.*, p. 383.

b) inculpatul încearcă să influențeze un alt participant la comiterea infracțiunii, un martor ori un expert sau să distrugă, să altereze, să ascundă ori să sustragă mijloace materiale de probă sau să determine o altă persoană să aibă un astfel de comportament;

c) inculpatul exercită presiuni asupra persoanei vătămate sau încearcă să realizeze o înțelegere frauduloasă cu aceasta;

d) există suspiciunea rezonabilă că, după punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva sa, inculpatul a săvârșit cu intenție o nouă infracțiune sau pregătește săvârșirea unei noi infracțiuni.

(2)^[1] Măsura arestării preventive a inculpatului poate fi luată și dacă, din probe, rezultă suspiciunea rezonabilă că acesta a săvârșit o infracțiune intenționată contra vieții, o infracțiune prin care s-a cauzat vătămarea corporală sau moartea unei persoane, o infracțiune contra securității naționale prevăzută de Codul penal și alte legi speciale, o infracțiune de trafic de droguri, o infracțiune la regimul privind substanțele dopante, de efectuare de operațiuni ilegale cu precursori sau cu alte produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, o infracțiune privind nerespectarea regimului armelor, munițiilor, materialelor nucleare, al materiilor explozive și al precursorilor de explozivi restricționați, trafic și exploatarea persoanelor vulnerabile, acte de terorism, spălare a banilor, falsificare de monede, timbre sau de alte valori, șantaj, viol, lipsire de libertate în mod ilegal, evaziune fiscală, ultraj, ultraj judiciar, o infracțiune de corupție, o infracțiune săvârșită prin sisteme informatice sau mijloace de comunicare electronică sau o altă infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de 5 ani ori mai mare și, pe baza evaluării gravității faptei, a modului și a circumstanțelor de comitere a acesteia, a anturajului și a mediului din care acesta provine, a antecedentelor penale și a altor împrejurări privitoare la persoana acestuia, se constată că privarea sa de libertate este necesară pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică.

(3)^[2] Față de inculpatul care, în aceeași cauză, în cursul urmăririi penale, al procedurii de cameră preliminară sau al judecății, a mai fost arestat preventiv sau față de care s-a dispus anterior arestul la domiciliu, se poate dispune măsura arestării preventive numai dacă au intervenit temeieri noi care fac necesară privarea sa de libertate.

COMENTARIU

1. Aspecte generale. Arestarea preventivă este o măsură preventivă **privativă de libertate**, ce presupune lipsirea de libertate a inculpatului pe o durată mai lungă decât cea a reținerii, cu posibilitatea de a fi prelungită succesiv sau menținută în situația îndeplinirii unor condiții determinate de lege. Este cea mai aspră măsură preventivă, aducând o atingere gravă dreptului la libertate al individului, motiv pentru care, similar vechiului Cod de procedură penală, arestarea preventivă are **caracter excepțional**, iar legiuitorul a reglementat de o manieră amplă condițiile de luare, prelungire și menținere a acesteia.

Potrivit Codului de procedură penală actual, asemenea vechiului cod, măsura arestării preventive **nu poate fi dispusă decât de un judecător**, legea nereglementând o asemenea

^[1] Alin. (2) al art. 223 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. VIII pct. 7 din Legea nr. 219/2021.

^[2] Alin. (3) al art. 223 a fost introdus prin art. I pct. 27 din Legea nr. 201/2023.

competență procurorului și organului de cercetare penală. Există însă o serie de **deosebiri între reglementarea nouă și cea veche**^[1] referitoare la arestarea preventivă. Astfel, remarcăm următoarele:

a) în vechiul cod, arestarea preventivă putea fi dispusă și față de **învinuit** (art. 146 și art. 147 CPP 1968), în vreme ce, în noul cod, **suspectul nu poate fi arestat**, ci doar inculpatul;

b) în vechiul cod, arestarea preventivă nu putea fi dispusă pentru infracțiunile pentru care legea prevedea pedeapsa **amenzii**, ca pedeapsă unică sau ca pedeapsă alternativă cu închisoarea [art. 136 alin. (6) CPP 1968], noua lege neprevăzând o asemenea interdicție;

c) în vechiul cod, luarea măsurii preventive era condiționată de comiterea unei infracțiuni cu un anumit grad de pericol social abstract [pedeapsa prevăzută de lege trebuind să fie mai mare de 4 ani – art. 148 alin. (1) lit. f) și alin. (2) CPP 1968], în vreme ce, pentru cazurile de arestare preventivă prevăzute de art. 223 alin. (1) CPP, este irelevantă sancțiunea prevăzută de lege pentru infracțiunea imputată inculpatului;

d) noua reglementare nu mai prevede termene diferite în ceea ce privește dispunerea măsurii arestării preventive față de **minori**; referitor la condițiile de luare a măsurii arestării preventive față de inculpatul minor, noua reglementare a redus în mod substanțial derogările față de regimul comun aplicabil majorilor.

Date fiind gravitatea arestării preventive ca măsură procesuală și caracterul său excepțional, dispunerea ei este guvernată nu doar de dispozițiile procedurale, ci și de norme constituționale^[2] ori de reglementări convenționale^[3], care impun o serie de **garanții ale respectării libertății și siguranței persoanei**. Practica judiciară a ultimilor ani dovedește

^[1] Facem referire la vechiul Cod de procedură penală în forma existentă la momentul ieșirii sale din vigoare, 1 februarie 2014.

^[2] Potrivit art. 23 alin. (1)-(10) din Constituția României, „(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. (...) (4) Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal. (5) În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile. (6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate. (7) Încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege. (8) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. (9) Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege. (10) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune”; conform art. 72 alin. (2) din Legea fundamentală, „Deputații și senatorii pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, dar nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Urmărirea și trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție”.

^[3] În mod special Convenția europeană a drepturilor omului.

că în mod particular Convenția europeană a drepturilor omului, prin dispozițiile sale^[1] și prin maniera de interpretare a acestora în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, a căpătat un rol foarte important în privința soluțiilor date de magistrații români asupra arestării preventive.

2. Condițiile de dispunere a măsurii arestării preventive. Pentru a se putea dispune măsura arestării preventive, trebuie întrunite, **cumulativ**, următoarele condiții:

a) **condițiile generale** prevăzute de lege pentru oricare dintre măsurile preventive (art. 202 CPP);

b) **condițiile speciale** prevăzute pentru arestarea preventivă (art. 223 CPP);

c) existența unuia sau a mai multora dintre **cazurile** care ar permite luarea măsurii arestării preventive [patru cazuri independente de pericolul pentru ordinea publică, prevăzute de art. 223 alin. (1) lit. a)-d), și unul bazat pe dovedirea unui asemenea pericol – art. 223 alin. (2) CPP].

2.1. Condițiile generale prevăzute de art. 202 alin. (1) CPP se cer a fi îndeplinite în cazul dispunerii oricăreia dintre măsurile preventive, indiferent de gravitate, și vizează următoarele aspecte:

a) să existe **probe sau indicii temeinice**^[2] din care rezultă **suspiciunea rezonabilă** că o persoană a săvârșit o infracțiune;

b) să fie **necesară** în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal, al împiedicării sustragerii suspectului ori a inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată ori al prevenirii săvârșirii unei alte infracțiuni;

c) să **nu existe o cauză care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale** dintre cele prevăzute la art. 16 CPP;

d) măsura preventivă să fie **proporțională** cu gravitatea acuzației aduse persoanei față de care este luată și **necesară** pentru realizarea scopului urmărit prin dispunerea ei.

În ceea ce privește noțiunea de **suspiciune rezonabilă** că persoana a săvârșit o infracțiune, în absența unei definiții ori a unor criterii de stabilire a acestui caracter rezonabil care să fie prevăzute de Codul de procedură penală, ea trebuie interpretată în

^[1] Conform art. 5 din Convenție, „1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: (...) c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia; (...) 2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa. 3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 litera c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere. 4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală. 5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații” (s.n.).

^[2] Potrivit art. 223 alin. (1) CPP, în cazul arestării preventive, suspiciunea rezonabilă privind săvârșirea infracțiunii de către acuzat nu poate izvorî decât **din probe**; reglementarea este similară în această privință și pentru cazul de arestare prevăzut de art. 223 alin. (2) CPP.

Codul de procedură penală

Comentariu pe articole

Vol. II. Partea specială

Ediția a 4-a, revizuită și adăugită

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Nicolae Volonciu

Autor coordonator

Dr. Andreea Simona Uzlău

Raluca Moroșanu

Corina Voicu

Dr. Victor Văduva

Dr. Georgiana Anghel-Tudor

Dr. Daniel Atasiei

Dr. Teodor-Viorel Gheorghe

Dr. Cristinel Ghigheci

Dr. Cătălin Mihai Chirița

Loredana Elena Holmanu

Dr. Teodor Manea

Dr. Irinel Dumitru Samoilă

Dr. Cătălin Marin

Editura
Hamangiu
2024

Art. 300. Modalitățile de exercitare a supravegheerii. (1) Procurorul, în exercitarea atribuției de a conduce și supraveghea activitatea organelor de cercetare penală, veghează ca actele de urmărire penală să fie efectuate cu respectarea dispozițiilor legale.

(2) Organele de cercetare penală sunt obligate după sesizare să îl informeze pe procuror despre activitățile pe care le efectuează sau urmează să le efectueze.

(3) În exercitarea atribuției de a conduce activitatea de urmărire penală, procurorul ia măsurile necesare sau dă dispoziții organelor de cercetare penală care iau aceste măsuri. Procurorul poate să asiste la efectuarea oricărui act de cercetare penală sau să îl efectueze personal.

(4) În exercitarea atribuției de supravegheere a activității de urmărire penală, procurorul poate să ceară spre verificare orice dosar de la organul de cercetare penală, care este obligat să îl trimită de îndată, cu toate actele, materialele și datele privitoare la fapta care formează obiectul cercetării. Procurorul poate reține orice cauză în vederea efectuării urmăririi penale.

COMENTARIU

1. Cadru legal. Modalitățile de exercitare a conducerii și supravegheerii activității organelor de cercetare penală de către procuror sunt reglementate cu titlul general nu numai prin dispozițiile art. 300 CPP, ci și prin cele ale art. 303 din același cod. Remarcăm faptul că legiuitorul folosește, ca și în reglementarea anterioară, două verbe distincte – **conduce** și, respectiv, **supraveghează** – pentru a defini relația dintre procuror și organul de cercetare penală^[1].

2. Conducerea activității organelor de cercetare penală. În primul rând, procurorul este cel care **conduce activitatea de urmărire penală în general** [art. 300 alin. (3) CPP], respectiv **conduce activitatea organelor de cercetare penală în mod special**. Se asigură astfel o echipă de urmărire penală condusă nemijlocit de procuror, cu un singur dosar înregistrat la parchetul competent^[2]. Atribuțiile de conducere ale procurorului sunt legate de dreptul acestuia de a lua măsurile necesare pentru desfășurarea urmăririi penale, respectiv de a da dispoziții cu privire la efectuarea oricăror acte de urmărire penală de către organele de cercetare penală (generale sau speciale). Activitatea de conducere a activității de urmărire penală se extinde nu doar asupra organelor de cercetare penală, ci și asupra celorlalte organe ce au atribuții prevăzute de lege în legătură cu constatarea infracțiunilor [art. 303 alin. (2) CPP]. Este vorba, generic, despre organele de constatare enumerate la art. 61 și art. 62 CPP^[3].

^[1] În reglementările cuprinse în legi speciale (Legea nr. 364/2004, O.U.G. nr. 78/2016, O.U.G. nr. 43/2002 – toate însă referindu-se exclusiv la organele de cercetare penală ale poliției judiciare) se vorbește și despre desfășurarea activității acestor organe sub **controlul** procurorului. Codul de procedură penală statuează, de asemenea, în cuprinsul art. 56 alin. (1), că procurorul conduce și **controlează** nemijlocit activitatea de urmărire penală a poliției judiciare și a organelor de cercetare penală speciale.

^[2] GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *op. cit.*, p. 637.

^[3] Potrivit art. 10 alin. (1) din Legea nr. 61/2011 privind organizarea și funcționarea Departamentului pentru lupta antifraudă – DLAF (M. Of. nr. 331 din 12 mai 2011), „Departamentul are calitatea de organ de constatare, în sensul art. 61 din Codul de procedură penală, în privința faptelor care pot constitui infracțiuni ce aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene în România”.

În privința **dispozițiilor date de procuror** în legătură cu efectuarea actelor de cercetare penală, ele sunt **obligatorii** pentru aceste organe, neputând fi refuzată îndeplinirea lor^[1]. Aceste dispoziții pot privi efectuarea unor activități de probațiune: efectuarea unor relații, audierea sau reaudierea unor martori, suspecți/inculpați, persoane vătămate sau părți civile, efectuarea unor reconstituiri, confruntări ori alte asemenea activități. De asemenea, în opinia noastră, aceste dispoziții ar putea viza și efectuarea unor acte procesuale care sunt date de lege și în competența organelor de cercetare penală (extinderea urmăririi penale, schimbarea încadrării juridice).

Cu element de noutate, Codul de procedură penală actual prevede în art. 303 alin. (2) că dispozițiile procurorului în legătură cu efectuarea actelor de cercetare penală sunt **prioritare** pentru organele mai sus enumerate. În acest fel, în îndeplinirea sarcinilor ce le sunt date conform legii, organele de cercetare penală și celelalte organe cu atribuții în constatarea infracțiunilor au obligația legală de a da curs cu promptitudine și cu precădere dispozițiilor procurorului, precădere în raport cu alte dispoziții pe care aceste organe le-ar primi din partea organelor ierarhic superioare pe linie administrativă^[2].

În mod just s-a remarcat^[3] faptul că noul Cod de procedură penală nu mai prevede obligativitatea ca aceste dispoziții să fie date de procuror **în formă scrisă** și, respectiv, **să fie motivate** [așa cum stipula art. 216 alin. (4) CPP 1968]. Cu privire la motivarea dispoziției date, nu apreciem că lipsa acesteia ar crea vreun impediment în punerea ei în executare de către organul de cercetare penală; în schimb, forma scrisă se impunea a fi menținută, ca document probatoriu al conținutului dispoziției date, al momentului când aceasta a fost dată (cu precădere în ipoteza în care s-ar pune problema neîndeplinirii ori neîndeplinirii în mod corespunzător a dispoziției procurorului de către organul de cercetare penală); pe de altă parte, prin impunerea caracterului prioritar al dispozițiilor date de procuror în raport cu cele de natură administrativă din partea organelor ierarhic superioare, polițistul judiciar ar fi protejat prin prezentarea justificărilor scrise privind prioritatea unor activități față de altele.

Deși s-a statuat expres [art. 303 alin. (2) teza a II-a CPP] că organele ierarhic superioare ale poliției judiciare sau ale organelor de cercetare penală speciale nu pot da îndrumări sau dispoziții privind cercetarea penală^[4] (activitatea de cercetare penală desfășurându-se după legala sesizare a acestor organe cu privire la săvârșirea unei infracțiuni), organele ierarhic superioare pot da dispoziții și îndrumări în efectuarea activităților de constatare

^[1] Se impune a fi refuzată executarea dispozițiilor vădit nelegale. Astfel, în conformitate cu art. 21 alin. (2) CP, în măsura în care organul de cercetare penală ar pune în executare o măsură ilegală dispusă de procuror, exonerarea sa de răspundere penală ar interveni doar dacă măsura dispusă nu era vădit nelegală: „Este de asemenea justificată fapta prevăzută de legea penală constând în îndeplinirea unei obligații impuse de autoritatea competentă, în forma prevăzută de lege, **dacă aceasta nu este în mod vădit ilegală**” (s.n.).

^[2] Conform art. 5 alin. (2) din Legea nr. 364/2004, „În desfășurarea altor activități profesionale decât cele conduse și supravegheate, potrivit legii, de către procuror, polițiștii care au calitatea de organe de cercetare penală ale poliției judiciare **se subordonează** șefilor ierarhici” (s.n.).

^[3] C. VOICU, A.S. UZLĂU, G. TUDOR, V. VĂDUVA, *op. cit.*, p. 344.

^[4] Textul este în acord cu dispozițiile art. 8 alin. (3) din Legea nr. 364/2004, acesta referindu-se însă strict la **poliția judiciară**, doar reglementarea din Codul de procedură penală acoperind și ipoteza organelor de cercetare penală speciale („Organele ierarhic superioare ale polițiștilor care fac parte din poliția judiciară nu pot să dea îndrumări sau dispoziții privind cercetarea penală, procurorul fiind singurul competent în acest sens”).

a infracțiunilor și de strângere a datelor în vederea identificării autorilor infracțiunilor și începerii urmăririi penale [art. 8 alin. (2) din Legea nr. 364/2004].

Tot în sfera actelor de conducere credem că se impun a fi incluse și posibilitățile recunoscute de normele procedurale de **a efectua personal orice act de urmărire penală** [conform art. 300 alin. (3) teza finală CPP] ori de **a reține orice cauză în vederea efectuării urmăririi penale** [preluarea cauzei de către procuror se poate dispune indiferent de stadiul cauzei – conform art. 324 alin. (2) CPP]. În primul caz, organul de cercetare penală rămâne legal investit și competent a efectua în continuare celelalte activități de urmărire penală, în vreme ce, în cel de-al doilea caz, procurorul preluând urmărirea penală personal, are loc o trecere a cauzei în investigarea exclusivă a acestuia^[1]. Deși legiuitorul a consacrat cele două atribuții în cadrul celor de supraveghere (art. 300 CPP), apreciem că, în absența condiționării acestor activități de o eventuală nemulțumire a procurorului legată de maniera de efectuare a actelor de urmărire penală de către organele de cercetare, ele se circumscriu exprimării poziției de conducător al acestei faze procesuale^[2].

3. Supravegherea activității organelor de cercetare penală. În afara activității de conducere a urmăririi penale, procurorul exercită și supravegherea activităților desfășurate de organele de cercetare penală. Spre deosebire de activitățile desfășurate în calitate de conducător al urmăririi penale (caz în care procurorul are inițiativa efectuării unor activități – personal sau prin organele de cercetare penală –, dirijează, orientează ancheta penală, dând dispoziții), supravegherea vizează controlul – **anterior, concomitent sau ulterior** – cu privire la legalitatea și temeinicia actelor de cercetare penală efectuate de organele menționate.

Supravegherea se exercită de procuror fie din oficiu, fie la cerere.

Din oficiu, procurorul supraveghează activitățile de cercetare penală printr-o multitudine de posibilități:

a) **poate să ceară spre verificare orice dosar** de la organul de cercetare penală [art. 300 alin. (4) CPP], fiind vorba, evident, despre dosarele pe care acel procuror le instrumentează împreună cu organul de cercetare penală. Față de o astfel de cerere, organul de cercetare este obligat să îi transmită procurorului, de îndată, nu doar **actele**, dar și toate **materialele și datele** pe care le are în legătură cu cauza verificată. Prin această activitate, procurorul nu doar verifică legalitatea și temeinicia actelor efectuate (**control posterior**), dar își poate manifesta și rolul de a da dispoziții ori îndrumări referitor la desfășurarea anchetei penale în raport de cele constatate;

b) **poate asista la efectuarea oricărui act de urmărire penală (control concomitent)**, modalitate prin care conducătorul urmăririi penale veghează ca actul să fie efectuat în condiții de legalitate și temeinicie [art. 300 alin. (3) teza a II-a CPP]; apreciem că asistarea nu exclude implicarea procurorului în efectuarea actului, în măsura în care ar constata necesar acest lucru, cu atât mai mult cu cât legea îi dă posibilitatea de a efectua personal orice act de urmărire penală.

^[1] În acest caz, organul de cercetare penală, pierzând competența de a mai investiga cauza, nu va mai întocmi un referat de terminare a urmăririi penale prin care să propună procurorului de caz o soluție în cauză.

^[2] Desigur, nu excludem ca efectuarea punctuală a unor acte ori chiar preluarea cauzei în anchetă proprie să fie consecința aprecierii activității organului de cercetare penală ca fiind nesatisfăcătoare ori lacunară.

Art. 328. Cuprinsul rechizitoriului. (1)^[1] Rechizitoriul se limitează la fapta și persoana pentru care s-a efectuat urmărirea penală și cuprinde în mod corespunzător mențiunile prevăzute la art. 286 alin. (2), datele privitoare la fapta reținută în sarcina inculpatului și încadrarea juridică a acesteia, probele și mijloacele de probă, cheltuielile judiciare, mențiunile prevăzute la art. 330 și 331, dispoziția de trimitere în judecată, precum și alte mențiuni necesare pentru soluționarea cauzei. Rechizitoriul este verificat sub aspectul legalității și temeiniciei de prim-procurorul parchetului sau, după caz, de procurorul general al parchetului de pe lângă curtea de apel, iar când a fost întocmit de acesta, verificarea se face de procurorul ierarhic superior. Când a fost întocmit de un procuror de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, rechizitoriul este verificat de procurorul-șef de secție, iar când a fost întocmit de acesta, verificarea se face de către procurorul general al acestui parchet. În cauzele cu arestați, verificarea se face de urgență și înainte de expirarea duratei arestării preventive.

(2) În rechizitoriu se arată numele și prenumele persoanelor care trebuie citate în instanță, cu indicarea calității lor în proces, și locul unde urmează a fi citate.

(3) Procurorul întocmește un singur rechizitoriu chiar dacă lucrările urmăririi penale privesc mai multe fapte ori mai mulți suspecți și inculpați și chiar dacă se dau acestora rezolvări diferite, potrivit art. 327.

COMENTARIU

1. Cuprinsul rechizitoriului. Respectarea fidelă a dispozițiilor legale care reglementează cuprinsul rechizitoriului este de natură să preîntâmpine multiple neregularități care, invocate în procedura de cameră preliminară sau chiar într-o fază procesuală ulterioară, sunt de natură să genereze eforturi judiciare suplimentare din partea tuturor participanților la proces implicați în procedura de corijare a neregularităților, dilatarea termenului în care procedura ar trebui finalizată, greutatea în aducerea la îndeplinire a dispozițiilor judecătorului de cameră preliminară privind remediarea neregularităților etc.

În esență, din interpretarea dispozițiilor art. 327 CPP rezultă că, prin emiterea rechizitoriului, procurorul face două tipuri de statuări: una **de legalitate**, atestând respectarea dispozițiilor legale care garantează aflarea adevărului și legalitatea probelor administrate în cauză – ce poate fi contestată în cadrul procedurii de cameră preliminară –, și una **de temeinicie**, prin asumarea faptului că există suficiente probe privind existența faptei, săvârșirea acesteia de către inculpat și responsabilitatea penală a acestuia – ce poate fi combătută în cursul judecății.

1.1. Partea introductivă. Din perspectiva conținutului propriu-zis al rechizitoriului, în partea introductivă a acestuia regăsim **mențiunile comune** pe care legea le prevede ca fiind obligatorii pentru actele emise de către un organ de urmărire penală, printre care:

a) **denumirea parchetului** [art. 328 alin. (1) raportat la art. 286 alin. (2) lit. a) teza I CPP]. Această componentă informațională a rechizitoriului trebuie să reflecte structura Ministerului Public din care face parte procurorul emitent al rechizitoriului, aspect ce prezintă relevanță pentru determinarea competenței sale materiale, funcționale, după calitatea persoanei și teritoriale;

^[1] Alin. (1) al art. 328 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 213 din Legea nr. 255/2013.

b) **data emiterii rechizitoriului** [art. 328 alin. (1) raportat la art. 286 alin. (2) lit. a) teza a II-a CPP]. Informația este relevantă pentru fixarea momentului desesizării procurorului, moment care reflectă finalizarea primei faze a procesului penal și, implicit, până la care procurorul poate efectua acte de urmărire penală în cauză; această dată prezintă relevanță și din perspectiva altor instituții, precum eventuale verificări ale termenului rezonabil al procesului penal în sensul dispozițiilor art. 488¹ alin. (3) lit. b) CPP sau statuări asupra legalității detenției inculpatului în cursul urmăririi penale în sensul dispozițiilor art. 236 alin. (4) din același cod etc.;

c) **numele, prenumele și calitatea autorului rechizitoriului** [art. 328 alin. (1) raportat la art. 286 alin. (2) lit. b) CPP]. Aceste date permit verificarea, pe de o parte, a apartenenței procurorului emitent la o unitate de parchet competentă, iar, pe de altă parte, a unor atribute personale și consecințe juridice ale acestora, precum calitatea sa de procuror, inexistența unei stări de incompatibilitate, gradul procurorului superior ierarhic care trebuie să verifice legalitatea și temeinicia rechizitoriului etc.

Referitor la **întocmirea și semnarea rechizitoriului de către mai mulți procurori**, Înalta Curte de Casație și Justiție^[1] a apreciat că nu există nicio dispoziție legală care să interzică aceasta; împrejurarea că în cuprinsul legii se face vorbire despre „procuror”, iar nu despre „procurori”, nu poate conduce la o altă concluzie, întrucât prin folosirea acestui termen s-a avut în vedere determinarea organului judiciar cu o anume competență funcțională (în speță întocmirea rechizitoriului, ca act de sesizare a instanței). Cu alte cuvinte, este vorba despre procuror, ca unic organ (persoană) competent(ă) să sesizeze instanța prin intermediul rechizitoriului, iar nu ca organ unipersonal, nefiind astfel exclus ca, în anumite situații, justificate în principal de complexitatea cauzei, cercetările să fie desfășurate și finalizate prin întocmirea rechizitoriului de către mai mulți procurori;

d) **fapta și persoana pentru care s-a efectuat urmărirea penală** [art. 328 alin. (1) CPP]. Această secțiune cuprinde descrierea activităților de urmărire penală derulate în privința faptelor și persoanelor până la momentul rezolvării cauzei, fiind o diferență de conținut juridic între noțiunea de „faptă pentru care s-a efectuat urmărirea penală” și cea de „faptă reținută în sarcina inculpatului”, motiv pentru care analiza celor două aspecte trebuie să fie diferențiată.

Rechizitoriul prin care sunt dispuse trimiterea în judecată a inculpatului și sesizarea instanței de judecată **trebuie să se limiteze la fapta (faptele) și persoana (persoanele) pentru care s-a efectuat urmărirea penală și s-a pus în mișcare acțiunea penală**, în sensul că nu se poate dispune trimiterea în judecată pentru o faptă pentru care inculpatul nu a fost învinuit și ascultat, în vederea exercitării dreptului său la apărare, după cum nu poate fi trimisă în judecată o persoană care nu a avut calitatea de suspect și/sau inculpat în cursul urmăririi penale. Urmărirea penală instituie anumite garanții ale dreptului la apărare și nu poate fi justificată trimiterea direct în judecată a unei persoane față de care nu au operat aceste garanții^[2], sensul acestei obligații fiind multiplu, respectiv:

– de interzicere a contaminării rechizitoriului cu informații care nu au parcurs filtrul investigativ specific fazei de urmărire penală, pentru a garanta astfel respectarea prezumției de nevinovăție;

[1] I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 3827 din 21 noiembrie 2012.

[2] GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *op. cit.*, p. 698.

- de facilitare a verificării corespondenței dintre faptele/persoanele urmărite penal și cele față de care s-a dispus trimiterea în judecată, cu atât mai mult dacă rechizitoriul conține dispoziții multiple și/sau diferențiate ale cauzei;
- de evitare a alocării de timp suplimentar inutil pentru analiza rechizitoriului de către actorii implicați în procesul penal.

În practica judiciară^[1] s-a arătat că nu se poate proceda la pronunțarea unei soluții finale, cu respectarea legii, în condițiile în care pentru una dintre infracțiunile cu care instanța a fost sesizată prin rechizitoriu nu a fost începută urmărirea penală. Această împrejurare duce la nelegala sesizare a instanței, întrucât, așa cum nu îi este permis judecătorului să pronunțe o soluție de condamnare sau de achitare pentru o altă infracțiune decât cea pentru care a fost sesizat prin rechizitoriu, la fel nu îi poate fi recunoscută instanței posibilitatea de a pronunța o asemenea soluție pentru o infracțiune pentru care nu a fost legal sesizată, întrucât urmărirea penală a lipsit în raport de acea infracțiune. În susținerea unei asemenea teze s-a făcut trimitere la considerentele jurisprudențiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului, care în numeroase cauze^[2] a statuat că prin reglementarea art. 6 parag. 3 din Convenție s-a urmărit ca o atenție specială să fie acordată imperativului încunoaștințării inculpatului în privința acuzației: actul de acuzare joacă un rol determinant în legalitatea urmăririi penale, întrucât persoana trimisă în judecată este în mod oficial notificată cu privire la baza juridică și factuală a acuzației ce i se aduce. Art. 6 parag. 3 îi garantează acuzatului nu numai dreptul de a fi informat asupra naturii acuzației, adică asupra faptelor materiale pe care aceasta se fundamentează, ci și asupra încadrării juridice a infracțiunii în raport de faptele ilicite, într-un mod detaliat, întrucât **în procesul penal o informare completă, detaliată cu privire la natura învinuirii reprezintă o premisă obligatorie în asigurarea imperativului unui proces echitabil**. Dacă se poate afirma că noțiunea de „informare detaliată” poate avea un înțeles diferit raportat la circumstanțele particulare ale fiecărei cauze, ea presupune în mod esențial ca acuzatului să îi fie furnizate informații suficiente pentru a înțelege în mod precis învinuirea ce i se aduce. Față de aceste considerente, s-a reținut că, prin neînceperea urmăririi penale pentru una dintre infracțiunile pentru care inculpatul a fost trimis în judecată, nu s-a creat cadrul legal pentru tragerea la răspundere penală a acestuia și pentru respectiva infracțiune, neavând nicio relevanță că ulterior s-au dispus punerea în mișcare a acțiunii penale pentru această infracțiune și trimiterea în judecată a inculpatului și pentru ea. Punerea în mișcare a acțiunii penale și trimiterea în judecată nu se pot dispune decât în privința unei persoane față de care s-a început urmărirea penală și numai pentru infracțiunile pentru care s-a început urmărirea penală, aceste două acte procesuale neputând acoperi omisiunea organului de urmărire penală de a dispune începerea urmăririi penale^[3].

^[1] A se vedea C.A. Constanța, s. pen., min. și fam., dec. nr. 634/P din 30 iunie 2011, în V. Văduva, *Verificarea regularității actului de sesizare și a legalei sesizări a instanței*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 25; în același sens, C.A. Constanța, s. pen., min. și fam., dec. nr. 125/P din 22 februarie 2011, portal.just.ro.

^[2] C.E.D.O., cauzele *Kamasinski c. Austriei*, nr. 9783/82, hot. din 19 decembrie 1989, *Mattoccia c. Italiei*, nr. 23969/94, hot. din 25 iulie 2000, și *Zaicevs c. Letoniei*, nr. 65022/01, hot. din 31 iulie 2007.

^[3] A se vedea și Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 2999/1975, în C.D. 1975, p. 480: sesizarea instanței este valabilă dacă din ordonanța de punere în mișcare a acțiunii penale și din procesul-verbal de prezentare a materialului de urmărire penală a fost omisă una dintre faptele învinuirii, dacă inculpatul s-a apărut și a administrat probe în legătură cu aceasta.

Art. 342.^[1] **Obiectul procedurii în camera preliminară.** Obiectul procedurii camerei preliminară îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală.

COMENTARIU

1. Precizări prealabile. Potrivit art. 342 CPP, în procedura de cameră preliminară, organul judiciar are **obligația de a verifica**^[2], după trimiterea în judecată, patru aspecte legate de cauza penală și de sesizarea realizată de procuror, și anume:

a) **competența instanței** (dacă procurorul a sesizat instanța **competentă** să judece cauza potrivit legii);

b) **legalitatea sesizării** (de fapt, **regularitatea** actului de sesizare întocmit și înaintat de procuror);

c) **legalitatea administrării probelor** (în cursul urmăririi penale);

d) **legalitatea actelor efectuate de către organele de urmărire penală.**

După cum se poate observa, obiectul procedurii în camera preliminară este unul **complex**, judecătorului de cameră preliminară revenindu-i, în cadrul competenței sale funcționale, îndeplinirea în integralitate a acestuia. Importanța obiectului camerei preliminară este una deosebită, acesta formând substanța fazei a doua a procesului penal și făcând diferența între camera preliminară și celelalte faze procesuale.

Rolul procedurii în camera preliminară este acela de a reprezenta un **filtru privind aspecte exclusiv de legalitate** asupra cauzei penale (soluționate de procuror prin dispoziție de trimitere în judecată), filtru exercitat după trimiterea în judecată și până la momentul începerii judecării. În cursul acestei proceduri nu se analizează temeinicia acuzației, substanța probelor ori numărul lor, diferențiind actuala procedură în camera preliminară de alte faze reglementate anterior în România (de pildă, instituția **ședinței pregătitoare**, introdusă în procesul penal român prin Decretul nr. 506/1953^[3]) ori instituții asemănătoare din alte sisteme de drept (de exemplu, instituția **audierii preliminare** din sistemul anglo-saxon)^[4]. Așadar, este o **fază procesuală obligatorie** în situația emiterii

^[1] Art. 342 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 219 din Legea nr. 255/2013.

^[2] La nivel doctrinar (I. NARIȚA, *Camera preliminară – sub spectrul neconstituționalității?*, în Dreptul nr. 5/2014, p. 173) s-a arătat, în mod fundamentat, că activitatea procesuală fundamentală a judecătorului, caracteristică fazei de cameră preliminară, este circumscrisă noțiunii de **verificare**. Terminologia folosită de legiuitor conduce la concluzia că verificarea nu constituie instrucție (urmărire penală) și nici judecată propriu-zisă.

^[3] B. Of. nr. 43 din 14 decembrie 1953. Doctrina vremii (G. DIACONESCU, *Ședință pregătitoare*, în L.P. nr. 3/1955, p. 198) a subliniat importanța ședinței pregătitoare, sens în care s-a arătat că „buna operativitate a unei instanțe de judecată este în funcție, în primul rând, de felul cum instanța înțelege să-și îndeplinească obligația sa legală în ședința premergătoare, pentru ca să nu fie trimiși în judecată oameni cu probe insuficiente, șubrede, nelegal administrate, pentru ca apoi de-abia în fața judecării să fie administrate, ceea ce duce în mod implicit la noi termene și deci la o lipsă de operativitate”.

^[4] A se vedea, în acest sens, V. BRUTARU, *Camera preliminară. O nouă instituție de drept procesual penal. Precedente legislative. Drept comparat*, în Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu”, *Dreptul românesc în contextul exigențelor Uniunii Europene*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 603.

rechizitoriului prin care se dispune trimiterea în judecată a unei persoane^[1], etapă plasată între faza de urmărire penală și faza de judecată.

În procedura de cameră preliminară, ca urmare a verificărilor întreprinse de judecătorul de cameră preliminară, nu se va stabili vinovăția sau nevinovăția inculpatului, nu se va soluționa acțiunea penală (și nici cea civilă), ci, după caz, la finalul procedurii, va fi permisă trecerea cauzei în faza de judecată ori, în anumite situații, cauza va fi reînvoată în faza anterioară, cea de urmărire penală. Am putea spune, așadar, că procedura în camera preliminară este o etapă de parcurs a cauzei penale, niciodată punct de plecare și niciodată punctul terminus al acesteia.

Sub acest aspect, trebuie menționat că, după începerea judecății, nu mai este posibilă, în principiu, restituirea cauzei la procuror. Soluția este valabilă și în cauzele în care, la data intrării în vigoare a noului Cod de procedură penală, se începuse cercetarea judecătorească, neexistând dispoziții tranzitorii în acest sens. Cu toate acestea, subliniem că, potrivit dispozițiilor art. 386¹ CPP, recent introduse prin Legea nr. 201/2023, legiuitorul a legitimat reluarea celei de-a doua faze procesuale, pe cale incidentală, subsecvent constatării de către instanță a nulității absolute a procedurii de cameră preliminară. Ca urmare a anulării actului de investire a instanței (în etapa judecății în primă instanță sau, după caz, în apel), **judecătorul de cameră preliminară va relua procedura intermediară, integral sau parțial**, conform limitelor trasate prin încheierea instanței de judecată, putând dispune oricare dintre soluțiile specifice fazei de cameră preliminară.

Ceea ce diferențiază, în esență, această procedură în camera preliminară de reglementările existente în Codul de procedură penală din 1968 este nu atât **natura verificărilor** întreprinse, cât stabilirea – în noua reglementare – a unui **organ judiciar distinct** care să le efectueze și a unui **moment procesual pentru realizarea verificărilor**, cu consecințe procesuale (în special pentru inculpat) în ipoteza în care nu se invocă elementele de nelegalitate în termenul și cu procedura prevăzute de lege.

Astfel, și potrivit vechiului Cod de procedură penală se efectuau – după trimiterea în judecată – verificări legate de competența instanței, regularitatea sesizării, legalitatea probatoriilor, legalitatea actelor de urmărire penală. Potrivit art. 39 alin. (3) CPP 1968, excepțiile de necompetență puteau fi ridicate de procuror, de oricare dintre părți sau puse în discuția părților din oficiu. În privința actului de sesizare, potrivit art. 300 alin. (1) CPP 1968, instanța era obligată să verifice din oficiu, la prima înfățișare, regularitatea actului de sesizare. În privința probelor, art. 64 alin. (2) CPP 1968 statua că mijloacele de probă obținute în mod ilegal nu pot fi folosite în procesul penal^[2]. Cu privire la actele

^[1] În ipoteza finalizării fazei de urmărire penală cu încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției, acordul va fi înaintat direct instanței de judecată spre confirmare, fără a mai fi parcursă procedura de cameră preliminară.

^[2] De asemenea, menționăm că analiza asupra legalității probelor și a mijloacelor de probă administrate în cursul urmăririi penale se făcea odată cu judecata fondului, nu în cursul verificării **regularității actului de sesizare**. Astfel, „potrivit prevederilor art. 332 alin. (2) și (4) CPP (din 1968 – n.n.), instanța se desesizează și restituie cauza procurorului pentru refacerea urmăririi penale, între altele, în cazul nerespectării dispozițiilor privitoare la sesizarea instanței. În cazul în care rechizitoriul, ca act de sesizare a instanței, cuprinde toate elementele prevăzute în art. 263 din același cod și nu prezintă nicio neregularitate care să impună refacerea acestuia, instanța nu poate dispune restituirea cauzei la procuror pentru refacerea urmăririi penale, în temeiul art. 332 alin. (2), constatând caracterul ilegal al mijloacelor de probă pe baza cărora s-a dispus trimiterea în judecată, **întrucât instanța se pronunță asupra caracterului ilegal al mijloacelor de probă**

efectuate cu încălcarea legii, acestea atrăgeau, după caz, nulitatea relativă sau absolută, iar potrivit art. 197 alin. (3) CPP 1968, nulitățile absolute nu puteau fi acoperite nicicum, putând fi invocate în orice stare a procesului și luându-se în considerare chiar din oficiu.

Exprimăm opinia că, în continuare, chiar în condițiile existenței unei instituții speciale și a unui termen maxim de invocare a neregularităților, o verificare atentă și minuțioasă a actelor de urmărire penală din partea judecătorului, procurorului și avocatului se vădește a fi foarte importantă și în actuala reglementare, pentru a se asigura eficiența instituției reglementate prin prevederile art. 342-348 CPP.

2. Verificarea competenței instanței (dacă procurorul a sesizat instanța **competentă** să judece cauza potrivit legii). După emiterea rechizitoriului, acesta se înaintează, împreună cu dosarul cauzei și un număr necesar de copii certificate^[1] (câte una pentru fiecare inculpat trimis în judecată), către instanța competentă să judece cauza în fond. Pe de o parte, sesizarea unei **anumite** instanțe este determinată de maniera de apreciere de către procuror a regulilor privind competența funcțională, teritorială, materială și după calitatea persoanei (conform art. 35-52 CPP). Așadar, procurorul decide **ce instanță** sesizează, decizie a cărei corectitudine este analizată în amonte de procedurii^[2] de judecătorul de cameră preliminară, în conformitate cu prevederile art. 342 CPP.

Una dintre discuțiile prezente în continuare în doctrină și în practica judiciară este aceea referitoare la soluția pe care o poate da judecătorul de cameră preliminară atunci când, față de descrierea faptei în rechizitoriu, competența de soluționare a cauzei ar reveni altei instanțe decât cea care ar fi competentă a judeca infracțiunea indicată în drept, **dacă încadrarea juridică reținută de procuror ar fi corectă**. Schimbarea încadrării juridice nu poate face obiectul deciziei judecătorului de cameră preliminară. Însă, analiza pe care judecătorul de cameră preliminară o realizează cu privire la competența instanței nu este doar una formală, cu privire la greșeala de tip matematic în care, deși are scris în rechizitoriu corect un anumit articol din legea penală (ca încadrare juridică a faptei ce va face obiectul judecății), procurorul trimite dosarul unei instanțe necompetente (ipoteză rarisimă în practică). Făcând o atentă analiză a conținutului actului de sesizare, atât sub aspectul completitudinii și clarității modului în care este descrisă fapta, cât și cu privire la competența instanței care ar putea soluționa cauza (parte a obiectului camerei preliminare), judecătorul de cameră preliminară, **fără a proceda la o veritabilă schimbare de încadrare juridică**, trebuie să identifice corect cărei instanțe îi revine competența de soluționare a cauzei în funcție de fapta descrisă, și nu de încadrarea juridică dată de procuror^[3]. Soluția pe care o poate dispune în acest caz, cu prioritate față de celelalte soluții prevăzute de art. 346 CPP și fără să parcurgă etapele complete ale procedurii de cameră preliminară, este **declinarea de competență**. Această soluție are rolul de a permite

prin hotărâre, după efectuarea cercetării judecătorești și după dezbateri" (s.n.) (I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 13 din 8 ianuarie 2007).

^[1] Eventual, traduceri autorizate pentru inculpații care nu cunosc limba română [conform art. 329 alin. (3) CPP].

^[2] Subliniem că ordinea verificărilor realizate de judecător în camera preliminară prezintă o importanță deosebită, având în vedere soluțiile distincte reglementate de lege în ipoteza constatării anumitor nereguli ca urmare a verificării legalității competenței față de soluțiile prevăzute de lege în situația verificării legalității rechizitoriului, fiind prioritară verificarea competenței.

^[3] În același sens, I. KUGLAY, în M. UDROIU (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2023, p. 2299.

TITLUL III. JUDECATA

Capitolul I. Dispoziții generale^[1]

Art. 349.^[2] **Rolul instanței de judecată.** (1) Instanța de judecată soluționează cauza dedusă judecării cu garantarea respectării drepturilor subiecților procesuali și asigurarea administrării probelor pentru lămurirea completă a împrejurărilor cauzei în scopul aflării adevărului, cu respectarea deplină a legii.

(2) Instanța poate soluționa cauza numai pe baza probelor administrate în faza urmăririi penale, dacă inculpatul solicită aceasta și recunoaște în totalitate faptele reținute în sarcina sa și dacă instanța apreciază că probele sunt suficiente pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei, cu excepția cazului în care acțiunea penală vizează o infracțiune care se pedepsește cu detențiune pe viață.

COMENTARIU

Una dintre principalele atribuții ale instanței de judecată este **soluționarea cauzei deduse judecării**. Aceasta trebuie adusă la îndeplinire cu **garantarea respectării drepturilor** subiecților procesuali și **asigurarea administrării probelor** pentru lămurirea completă a împrejurărilor cauzei, în scopul aflării adevărului, cu **respectarea deplină a legii**.

Dispozițiile art. 349 alin. (1) CPP corespund principiilor procesului penal prevăzute la art. 2, art. 5 și art. 8 din același cod, respectiv legalitatea procesului penal, aflarea adevărului și caracterul echitabil al procesului penal, precum și scopurilor normelor de procedură penală, conform art. 1 alin. (2) CPP, care includ garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal.

Soluționarea în fond a unei cauze penale implică pronunțarea asupra existenței sau inexistenței faptei, a săvârșirii ei de către inculpat, a caracterului ei penal și a răspunderii penale a făptuitorului, toate acestea pe baza probelor administrate în cauză^[3]; dacă între probele administrate există contradicții, instanța este obligată să le clarifice, în vederea aflării adevărului și pronunțării unei soluții temeinice și legale^[4].

În noua viziune a Codului de procedură penală a fost regândită poziția instanței de judecată, care **nu mai are consacrat expres un rol activ în cadrul procesului penal**, ci, după modelul sistemului adversarial, garantează ca procesul să aibă un caracter echitabil, iar

^[1] Dispozițiile din acest capitol sunt aplicabile oricărei judecări, indiferent dacă are loc în primă instanță, în cadrul căilor de atac sau chiar în judecarea unor proceduri speciale, în măsura în care legea nu prevede altfel. Aceasta se deduce atât în temeiul denumirii capitolului și topologiei textelor – fiind vorba despre dispoziții generale privind judecata, prim capitol al Titlului III al Părții speciale („Judecata”), urmate de alte cinci capitole: „Judecata în primă instanță”, „Apelul”, „Contestația”, „Căile extraordinare de atac”, „Dispoziții privind asigurarea unei practici judiciare unitare” –, cât și al normelor de trimitere din cadrul capitolelor reglementând alte proceduri: art. 484 alin. (3) – „Acordul de recunoaștere a vinovăției”, art. 597 alin. (5) CPP – „Procedura la instanța de executare”.

^[2] Art. 349 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 225 din Legea nr. 255/2013.

^[3] I.C.C.J., compl. 9 jud., dec. nr. 122/2006, *apud* L. MERA, L. ROG, L. SAVONEA, R. BUDĂI, *Codul de procedură penală adnotat*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 798.

^[4] I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 1195/2006, *apud* L. MERA, L. ROG, L. SAVONEA, R. BUDĂI, *op. cit.*, p. 799. În același sens, I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 4765/2005, *ibidem*.

soluționarea cauzei deduse judecării să se realizeze cu respectarea drepturilor subiecților procesuali și asigură administrarea probelor pentru lămurirea completă a împrejurărilor cauzei, în scopul aflării adevărului, cu respectarea deplină a legii [art. 349 alin. (1) CPP].

Astfel, potrivit art. 99 alin. (1) CPP, în acțiunea penală **sarcina probei** aparține în principal procurorului, iar în acțiunea civilă părții civile ori, după caz, procurorului care exercită acțiunea civilă în cazul în care persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă. În cursul judecării, **instanța administrează probe la cererea** procurorului, a persoanei vătămate sau a părților și, **în mod subsidiar, din oficiu**, atunci când consideră necesar pentru formarea convingerii sale [art. 100 alin. (2) CPP].

Prin urmare, spre deosebire de reglementarea anterioară, care obliga instanța la readministrarea probelor strânse în cursul urmăririi penale, în mod nemijlocit, în condiții de publicitate, oralitate și contradictorialitate, sub sancțiunea desființării sau casării soluției pronunțate, cu trimiterea spre rejudecare pentru lipsa cercetării judecătorești^[1], în prezent cercetarea judecătorească presupune, în esență, audierea inculpatului, a persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente, precum și administrarea probelor noi încuviințate acestora și procurorului, potrivit art. 374 alin. (9) CPP, sau a probelor din faza de urmărire penală contestate de către părți ori de către persoana vătămată^[2].

Spre deosebire de sistemul adversial însă, în care judecătorul poartă răspunderea, de principiu, numai asupra corectitudinii desfășurării procedurii, sarcina stabilirii faptelor și a vinovăției aparținând juraților, în procesul penal român instanța își asumă răspunderea și în privința acestor elemente esențiale, care constituie finalitatea procesului – stabilirea faptei și a vinovăției^[3] –, astfel că **restrângerea rolului său activ trebuie să fie una limitată**.

În acest sens, pentru respectarea principiului aflării adevărului și în vederea justei soluționări a cauzei, dacă apreciază că este necesar, instanța **poate**, din oficiu, **să readministreze probe administrate în cursul urmăririi penale și necontestate** de către părți sau de către persoana vătămată, precum și **să dispună administrarea de probe noi** [art. 374 alin. (8) și (10) CPP].

De asemenea, art. 282 alin. (2) CPP prevede că **nulitatea relativă poate fi invocată și din oficiu de instanță**, iar potrivit art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. a) teza a II-a din același cod, **instanța de apel readministrează declarațiile** pe care prima instanță și-a întemeiat soluția de achitare^[4].

Cu excepția cazului în care acțiunea penală vizează o infracțiune care se pedepsește cu detențiune pe viață, art. 349 alin. (2) CPP prevede că **instanța poate soluționa cauza numai pe baza probelor administrate în faza urmăririi penale**, dacă inculpatul solicită aceasta și recunoaște în totalitate faptele reținute în sarcina sa, aplicând procedura în cazul recunoașterii învinuirii, reglementată la art. 375 și art. 377 din același cod, dar **numai dacă apreciază că probele sunt suficiente pentru aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei**.

[1] I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 3177 din 10 iunie 2004, dec. nr. 5567 din 28 octombrie 2004, *apud* G. ANTONIU, A. VLĂȘCEANU, A. BARBU, *Codul de procedură penală – texte, jurisprudență, hotărâri C.E.D.O.*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 429-430.

[2] „Probele administrate în cursul urmăririi penale și necontestate de către părți sau de către persoana vătămată nu se readministrează în cursul cercetării judecătorești. Acestea sunt puse în dezbateră contradictorie a părților, a persoanei vătămate și a procurorului și sunt avute în vedere de instanță la deliberare” [art. 374 alin. (7) CPP].

[3] C.C.R., dec. nr. 554 din 19 septembrie 2017, par. 37.

[4] A se vedea comentariul art. 421 CPP.

Art. 350. Locul unde se desfășoară judecata. (1) Judecata se desfășoară la sediul instanței.

(2) Pentru motive temeinice, instanța poate dispune ca judecata să se desfășoare în alt loc.

COMENTARIU

Codul de procedură penală actual nu aduce modificări în ceea ce privește locul în care se desfășoară judecata, acesta fiind **sediul instanței** și, numai pentru motive temeinice, un altul (de exemplu, locul unde săvârșirea faptei a avut un deosebit răsunet, în vederea sporirii rolului educativ al procesului penal^[1]), de fiecare dată însă cu asigurarea publicității procesului.

Sub acest aspect, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat, în jurisprudența sa, că un proces nu poate îndeplini condiția publicității decât dacă publicul este în măsură să obțină informații privind data și locul procesului și dacă locul respectiv este **ușor accesibil publicului**; în multe cazuri, aceste condiții sunt îndeplinite prin simplul fapt că audierile au loc **într-o sală de judecată** suficient de mare pentru a cuprinde toți spectatorii. Desfășurarea unui proces dincolo de sediul instanței și într-un loc unde în general publicul nu are acces prezintă serioase obstacole pentru caracterul său public. Într-un astfel de caz, statul are obligația să dispună măsuri compensatorii pentru a garanta că publicul și media sunt informate corespunzător cu privire la locul audierii și că au un acces efectiv la aceasta^[2].

Regula judecării cauzelor penale la sediul instanței nu numai că permite oricând și oricui posibilitatea de a asista la desfășurarea unui proces penal, cu realizarea rolului educativ al acestuia, dar are și scopul de a asigura un **caracter de solemnitate** desfășurării ședințelor de judecată penală, precum și o **legătură permanentă** între activitatea instanței de judecată și interesul pe care opinia publică îl manifestă față de cauzele penale^[3].

Se pot efectua, într-un alt loc decât sediul instanței, și acte procesuale și acte procedurale ce nu pot fi îndeplinite la acest sediu, de exemplu, o cercetare la fața locului (art. 192 CPP).

Art. 351. Oralitatea, nemijlocirea și contradictorialitatea. (1) Judecata cauzei se face în fața instanței constituite potrivit legii și se desfășoară în ședință, oral, nemijlocit și în contradictoriu.

(2)^[4] Instanța este obligată să pună în discuție cererile procurorului, ale părților sau ale celorlalți subiecți procesuali și excepțiile ridicate de aceștia sau din oficiu și să se pronunțe asupra lor prin încheiere motivată.

(3) Instanța se pronunță prin încheiere motivată și asupra tuturor măsurilor luate în cursul judecății.

^[1] V. DONGOROZ, S. KAHANE, G. ANTONIU, C. BULAI, N. ILIESCU, R. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*, vol. VI, ed. a 2-a, Ed. Academiei, Ed. All Beck, București, 2003, p. 136-137.

^[2] C.E.D.O., cauza *Riepan c. Austriei*, nr. 35115/97, hot. din 14 noiembrie 2000, par. 28, 29, *apud* G. ANTONIU, A. VLĂȘCEANU, A. BARBU, *op. cit.*, p. 430. În speță, locul de desfășurare a procesului era penitenciarul.

^[3] V. DONGOROZ ș.a., *op. cit.*, vol. VI, p. 136.

^[4] Alin. (2) al art. 351 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 226 din Legea nr. 255/2013.

Art. 386. Schimbarea încadrării juridice. (1)^[1] Dacă în cursul judecății se consideră că încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare urmează a fi schimbată, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea. Dacă dispune schimbarea încadrării juridice, instanța pune în vedere inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru pregătirea apărării față de noua încadrare.

(2) Dacă noua încadrare juridică vizează o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, instanța de judecată cheamă persoana vătămată și o întrebă dacă înțelege să facă plângere prealabilă. În situația în care persoana vătămată formulează plângere prealabilă, instanța continuă cercetarea judecătorească, în caz contrar dispunând încetarea procesului penal.

COMENTARIU

1. Noțiune. Încadrarea juridică a faptei înseamnă stabilirea textului de lege care o prevede și o sancționează și caracterizarea ei ca infracțiune potrivit acestui text. Ea presupune stabilirea textului de lege care prevede infracțiunea în varianta tip sau, dacă este cazul, într-o variantă agravată sau calificată ori într-o variantă mai puțin gravă în comparație cu cea tipică. Dacă fapta constituie tentativă, încadrarea juridică implică stabilirea atât a textului de lege care prevede infracțiunea și pedeapsa aplicabilă, cât și a textului care prevede pedepsirea tentativei acelei infracțiuni. În caz de participație, încadrarea juridică presupune, pe lângă stabilirea textului incriminator al faptei, și determinarea contribuției fiecărui participant la săvârșirea infracțiunii, precum și stabilirea textului de lege care prevede și sancționează acea contribuție. În fine, în caz de pluralitate de infracțiuni sau de acte de executare, încadrarea juridică presupune stabilirea în plus a faptului dacă această pluralitate constituie concurs de infracțiuni, recidivă, pluralitate intermediară sau infracțiune continuată. De asemenea, încadrarea juridică implică stabilirea dispozițiilor legale incidente^[2].

Încadrarea juridică nu are efecte doar în planul dreptului substanțial, ducând la stabilirea temeiului juridic al răspunderii penale și, totodată, a felului și limitelor pedepsei aplicabile pentru săvârșirea acelei fapte, ci produce însemnate consecințe și în sfera dreptului procesual penal. Astfel, în cursul urmăririi penale, încadrarea juridică a faptei determină competența organelor de urmărire penală, este avută în vedere la luarea măsurilor preventive și a măsurilor asigurătorii, încadrarea dată faptei prin rechizitoriul procurorului atrage competența de judecată în primă instanță. În faza judecății, încadrarea juridică a faptei are consecințe procesuale importante privind asistența obligatorie a inculpatului, menținerea și luarea măsurilor preventive etc.^[3]

2. Condiții și procedură. Schimbarea încadrării juridice **este posibilă când instanța reține ca săvârșită aceeași faptă prevăzută în actul de sesizare**, chiar dacă sunt reținute sau înlăturate împrejurări despre care nu se face vorbire în rechizitoriu. Important este ca substanța, conținutul faptei imputate să nu se schimbe. De exemplu, se poate schimba

^[1] Alin. (1) al art. 386 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. I pct. 46 din Legea nr. 201/2023.

^[2] V. DONGOROZ ș.a., *op. cit.*, vol. VI, p. 187-188.

^[3] *Ibidem.*

încadrarea dintr-o infracțiune în alta, însă cu aceeași latură obiectivă, dar cu urmări sau cu împrejurări diferite^[1].

Dacă **schimbarea ar presupune o altă faptă sau o faptă amplificată prin alte acte materiale** aparținând infracțiunilor continuate sau complexe, nu se mai poate schimba încadrarea juridică^[2].

În practica judiciară s-a arătat că, pentru a se putea dispune în cursul judecății schimbarea încadrării juridice dintr-un concurs de infracțiuni reținute în actul de sesizare într-o singură infracțiune, trebuie să fie vorba, în principiu, despre infracțiuni care au același obiect juridic, care protejează aceleași relații sociale sau infracțiuni care intră în conținutul constitutiv al unei infracțiuni complexe. Or, cum în cauză s-a constatat că instanța fusese sesizată cu infracțiuni distincte care vizau obiecte juridice diferite, acestea a respins cererea de schimbare a încadrării juridice formulată, fiind analizate separat toate infracțiunile, sub aspectul elementelor constitutive prin raportare la situația de fapt reținută^[3].

Ținând seama de consecințele deosebite pe care le poate avea schimbarea încadrării juridice, legea prevede că, în fața primei instanțe, **această schimbare nu poate avea loc decât în anumite condiții**^[4], a căror îndeplinire constituie o garanție atât a dreptului de apărare al părților și în primul rând al inculpatului, cât și a soluționării corecte a cauzei:

a) **punerea în discuție**. Dacă în cursul judecății se consideră necesară schimbarea încadrării juridice a faptei, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare. În felul acesta, atât procurorul, cât și părțile și persoana vătămată își pot expune concluziile cu privire la necesitatea și la temeiurile schimbării încadrării juridice. Instanța trebuie să atragă atenția părților și persoanei vătămate asupra consecințelor schimbării încadrării^[5].

Părțile trebuie să își exprime pe parcursul judecății opinia față de noua încadrare, mai ales inculpatul, care își formulează altfel apărarea. Și Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat în jurisprudența sa că este dreptul instanței de a schimba încadrarea juridică, însă acest fapt trebuie adus la cunoștința părților, mai ales a inculpatului, pentru a-și pregăti apărarea, indiferent dacă schimbarea vizează elemente de ordin legal, material sau subiectiv ale infracțiunii^[6];

b) **schimbarea încadrării juridice trebuie să aibă loc înainte de încheierea cercetării judecătorești**. Ca urmare a Deciziei Curții Constituționale nr. 250 din 16 aprilie 2019^[7] nu mai este posibil ca instanța să se pronunțe asupra cererii de schimbare a încadrării juridice odată cu soluționarea fondului cauzei, ci **doar prin încheiere separată în cursul judecății**,

[1] A. CRIȘU, *op. cit.*, p. 211.

[2] *Ibidem*; GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *op. cit.*, p. 810.

[3] Jud. Bacău, sent. pen. nr. 2381 din 7 decembrie 2018, definitivă prin dec. nr. 226 din 26 februarie 2020 a C.A. Bacău, s. pen., min. și fam., www.rejust.ro.

[4] V. DONGOROZ ș.a., *op. cit.*, vol. VI, p. 188-189.

[5] C.A. Târgu Mureș, s. pen., sent. nr. 1 din 14 ianuarie 2004, în B.J. 2002-2004, p. 211-212: în cazul în care încadrarea juridică depinde de valoarea pagubei produse prin săvârșirea faptei, cum este cazul înșelăciunii cu consecințe deosebit de grave, pentru încadrarea juridică a faptei se ține seama de valoarea pagubei la data săvârșirii faptei. În acest caz, actualizarea sumei reprezentând valoarea pagubei, la cererea părții civile, nu determină schimbarea încadrării juridice a faptei.

[6] C.E.D.O., cauza *Adrian Constantin c. României*, nr. 21175/03, hot. din 12 aprilie 2011, *apud* A. CRIȘU, *op. cit.*, p. 213.

[7] M. Of. nr. 500 din 20 iunie 2019.

pentru a se asigura caracterul echitabil al procesului penal și în vederea exercitării în mod efectiv a dreptului la apărare de către inculpat.

În cuprinsul deciziei anterior menționate, Curtea a reținut că schimbarea încadrării juridice a faptei nu constituie o modalitate de exprimare anticipată a părerii cu privire la soluția susceptibilă de a fi adoptată într-o anumită cauză, astfel că judecătorul care participă la pronunțarea ei, prin încheiere, nu devine incompatibil de a lua parte, în continuare, la soluționarea acelei cauze în fond. Coroborând prevederile art. 386 alin. (1) CPP cu dispozițiile art. 387 din același cod, prin care este reglementată rezolvarea de către instanță a chestiunilor incidente, Curtea a mai reținut că, potrivit voinței legiuitorului, schimbarea încadrării juridice date faptei prin actul de sesizare este o problemă procedurală, ce nu privește soluționarea nemijlocită a cauzei. Or, simplul fapt pentru judecător de a fi luat o decizie înaintea procesului nu poate fi considerat întotdeauna că ar justifica, în sine, o bănuială de parțialitate în privința sa. Ceea ce trebuie avut în vedere sunt întinderea și importanța acestei decizii. Aprecierea preliminară a datelor din dosar nu poate semnifica faptul că ar fi de natură să influențeze aprecierea finală, ceea ce interesează fiind ca această apreciere să se facă la momentul luării hotărârii și să se bazeze pe elementele dosarului și pe dezbaterile din ședința de judecată;

c) **explicarea drepturilor inculpatului.** În legătură cu schimbarea încadrării juridice a faptei instanța are, de asemenea, obligația de a explica inculpatului **dreptul pe care acesta îl are de a cere lăsarea cauzei mai la urmă sau chiar amânarea judecătii**, pentru a-și pregăti apărarea în raport cu noua încadrare a faptei^[1]. Obligația instanței funcționează ca o garanție a dreptului la apărare al inculpatului^[2].

În acord cu Decizia Curții Constituționale nr. 250 din 16 aprilie 2019, alin. (1) al art. 386 CPP a fost modificat prin Legea nr. 201/2023, astfel că, în ipoteza unei schimbări de încadrare juridică:

– în prealabil, instanța are obligația de a pune în discuție noua încadrare și de a-i atrage atenția inculpatului că are dreptul de a cere lăsarea mai la urmă a cauzei sau chiar amânarea judecătii;

– ulterior, dacă se dispune schimbarea încadrării juridice prin încheiere de ședință, instanța are obligația, din nou, de a atrage atenția inculpatului că are dreptul de a cere lăsarea mai la urmă a cauzei sau chiar amânarea judecătii.

Încălcarea de către instanță a obligațiilor pe care le are în legătură cu schimbarea încadrării juridice a faptei atrage **nulitatea actului astfel efectuat, dacă prin aceasta s-a adus o vătămare ce nu poate fi înlăturată altfel**^[3], putând să fie invocată până la

^[1] A se vedea I.C.C.J., s. pen., dec. nr. 1050 din 24 februarie 2004: în cazul schimbării încadrării juridice, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau, eventual, amânarea judecătii, pentru a-și pregăti apărarea, indiferent dacă prin schimbarea încadrării juridice se creează o situație mai ușoară pentru el.

^[2] Curtea Constituțională a arătat că obligația care incumbă instanței judecătorești de a pune în discuție noua încadrare și de a atrage atenția inculpatului că are dreptul să ceară acordarea răgazului necesar pentru a-și pregăti apărarea reprezintă veritabile garanții ale dreptului la apărare și ale dreptului la un proces echitabil (C.C.R., dec. nr. 124 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 245 din 24 martie 2005, și dec. nr. 593 din 8 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1055 din 26 noiembrie 2005).

^[3] A se vedea, *mutatis mutandis*, Trib. București, s. I pen., dec. nr. 624/A/2000, în C.P.J.P. 2000-2004, p. 939-943: nu există vătămare, întrucât nu s-a creat o situație mai grea pentru inculpați prin schimbarea încadrării juridice, constând în adăugarea agravantei prevăzute de art. 209 lit. a) CP

TITLUL IV. PROCEDURI SPECIALE

Capitolul I. Acordul de recunoaștere a vinovăției

Art. 478. Titularii acordului de recunoaștere a vinovăției și limitele acestuia.

(1) În cursul urmăririi penale, după punerea în mișcare a acțiunii penale, inculpatul și procurorul pot încheia un acord, ca urmare a recunoașterii vinovăției de către inculpat.

(2) Efectele acordului de recunoaștere a vinovăției sunt supuse avizului procurorului ierarhic superior.

(3) Acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi inițiat atât de către procuror, cât și de către inculpat.

(4) Limitele încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției se stabilesc prin avizul prealabil și scris al procurorului ierarhic superior.

(5) Dacă acțiunea penală s-a pus în mișcare față de mai mulți inculpați, se poate încheia un acord de recunoaștere a vinovăției distinct cu fiecare dintre aceștia, fără a fi adusă atingere prezumției de nevinovăție a inculpaților pentru care nu s-a încheiat acord.

(6)^[1] Inculpații minori pot încheia acorduri de recunoaștere a vinovăției, cu încuviințarea reprezentantului lor legal, în condițiile prezentului capitol.

COMENTARIU

1. Noțiunea și originile justiției negociate. Actualul Cod de procedură penală a introdus mai multe elemente specifice sistemului procesual adversarial. Dintre acestea, poate elementele cu cel mai mare impact asupra destinatarilor legii procesuale penale sunt cele referitoare la justiția negociată, deoarece erau complet străine sistemului nostru procesual penal.

Instituția acordului de recunoaștere a vinovăției a fost transpusă în legislația noastră într-un mod asemănător celui din alte sisteme procesuale penale continentale. S-a considerat în doctrină că, practic, o procedură similară celei americane, în care acuzatul nu mai beneficiază de un proces deplin în ceea ce privește acuzația care i se aduce, ar putea fi considerată contrară prezumției de nevinovăție, raportat la însuși textul Convenției europene a drepturilor omului^[2]. Această temere nu a fost împărtășită de legiuitorul nostru, care a reglementat două cazuri în care judecata se desfășoară fără administrarea

^[1] Alin. (6) al art. 478 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. II pct. 118 din O.U.G. nr. 18/2016.

^[2] V. PUȘCAȘU, *Prezumția de nevinovăție*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 355. Se arată că, în varianta oficială a textului, prezumarea nevinovăției se impune până la momentul la care vinovăția a fost legal „stabilită”, în vreme ce textul englez face referire la „probarea” vinovăției celui în cauză, context în care eliminarea fazei de judecată în cazul pledării vinovăției de către acuzat ar părea admisibilă conform variantei franceze, dar inadmisibilă conform celei engleze, neavând loc un proces de probare (A. Ashworth).

probatoriului, respectiv judecata pe baza recunoașterii învinuirii (art. 377 CPP) și acordul de recunoaștere a vinovăției (art. 478 și urm. CPP). De altfel, instituții similare sunt reglementate în mai multe state semnatare ale Convenției europene a drepturilor omului, fără a ridica vreo problemă de atingere a prezumției de nevinovăție. Aceasta, deoarece în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat că dreptul la un proces echitabil, garantat de art. 6 din Convenție, nu este un drept absolut, ci unul la care partea poate renunța în mod valabil.

În alte sisteme continentale, elementele tranzacționale în materie penală constau în instituirea unor proceduri nonjurisdicționale, prin care Ministerul Public propune autorului prezumat al unei infracțiuni să nu se mai exercite urmărirea penală contra lui, în schimbul plății de către acesta din urmă a unei sume de bani^[1]. Se subliniază însă că, fiind o excepție de la principiul indisponibilității acțiunii publice, tranzacția nu poate surveni decât în cazurile expres prevăzute de lege^[2].

2. Titularii acordului de recunoaștere a vinovăției sunt inculpatul și procurorul. Întrucât textul legii nu distinge, rezultă că pot încheia acord de recunoaștere a vinovăției atât inculpatul persoană fizică, cât și inculpatul persoană juridică.

Legea nu oferă posibilitatea încheierii unui acord de recunoaștere a vinovăției și **suspectului**, deoarece, în sistemul nostru procesual, este necesară adaptarea instituției la principiul aflării adevărului. Așa cum s-a subliniat, deși inspirat din sistemul de drept anglo-saxon, în care judecătorul nu verifică existența faptei și a vinovăției, în sistemul nostru de drept, acordul este adaptat, astfel că este supus confirmării de către instanță, care verifică nu doar existența consimțământului, ci și adevărul judiciar stabilit^[3]. Or, pentru a se realiza acest lucru, este necesar ca pentru încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției să existe suficiente date cu privire la existența infracțiunii și la vinovăția inculpatului. Punerea în mișcare a acțiunii penale față de inculpat este de natură să asigure o garanție a existenței unor probe minime de vinovăție, deoarece, potrivit art. 309 alin. (1) CPP, acțiunea penală se pune în mișcare de procuror când constată că există probe din care rezultă că o persoană a săvârșit o infracțiune.

Deși legea nu îl enumeră pe **procurorul ierarhic superior** printre titularii acordului de recunoaștere a vinovăției, acesta are un rol important în încheierea acordului, deoarece art. 478 alin. (4) CPP prevede că **limitele încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției se stabilesc prin avizul prealabil și scris al procurorului ierarhic superior**, iar alin. (2) al aceluiași articol prevede că **efectele acordului de recunoaștere a vinovăției sunt supuse avizului procurorului ierarhic superior**. Așadar, din aceste dispoziții legale rezultă că, deși procurorul de caz este titularul acordului de recunoaștere a vinovăției, procurorul ierarhic superior este cel care trasează inițial limitele încheierii acordului și avizează ulterior efectele sale. Aceasta, deoarece Ministerul Public funcționează în baza **principiului controlului ierarhic**, iar politica penală a statului trebuie asigurată în mod unitar la nivelul țării.

În doctrină s-a susținut că procurorul de caz ar putea să obțină o situație mai grea pentru inculpat față de cea avută în vedere de procurorul ierarhic superior, fără ca această

^[1] H.D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, 4e éd., La Chartre, Bruges, 2005, p. 242.

^[2] *Ibidem*.

^[3] C. VOICU, A.S. UZLĂU, G. TUDOR, V. VĂDUVA, *Noul Cod de procedură penală. Ghid de aplicare pentru practicieni*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 569.

împrejurare să reprezinte o încălcare a avizului procurorului ierarhic superior^[1]. Față de dispozițiile art. 478 alin. (4) CPP, este greu de acceptat ca procurorul de caz să depășească limitele stabilite de procurorul ierarhic superior, în cazul în care acesta a înțeles să instituie și o limită maximă a pedepsei aplicabile inculpatului, deoarece nu ar mai fi respectat principiul enunțat anterior, care stă la baza instituirii avizului prealabil. Considerăm că **încălcarea limitelor inițiale** ale acordului prealabil, stabilite de procurorul ierarhic superior, **poate fi acoperită prin avizul** pe care acesta din urmă îl dă asupra acordului însuși, în acest caz neimpunându-se respingerea acordului de recunoaștere a vinovăției. **Lipsa avizului** procurorului ierarhic superior asupra acordului de recunoaștere a vinovăției constituie însă un **impediment pentru admiterea acestuia**, deoarece el ține de regularitatea actului de sesizare.

Procurorul ierarhic superior poate respinge propunerea procurorului de caz de emitere a acestui aviz, dacă nu este de acord cu încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției în cauză^[2]. Respingerea propunerii de către procurorul ierarhic superior se poate întemeia atât pe considerente de legalitate^[3], cât și pe considerente de oportunitate^[4] a acordului de recunoaștere a vinovăției. Considerentele de oportunitate ar putea privi, de pildă, faptul că buna soluționare a cauzei presupune administrarea probelor necesare în vederea confiscării extinse. În orice caz, procurorul ierarhic superior ar trebui să motiveze respingerea propunerii procurorului de caz de emitere a avizului pentru încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției, **respingerea neputând avea caracter discreționar**.

În cazul în care procurorul, în cursul negocierilor, dispune schimbarea încadrării juridice, va fi nevoie de un nou aviz al procurorului ierarhic superior, deoarece vechiul aviz

^[1] *Idem*, p. 570-571.

^[2] În doctrină a fost emisă și opinia că procurorul ierarhic superior nu ar putea respinge propunerea procurorului de caz decât atunci când este incidentă una dintre situațiile în care legea interzice încheierea unui acord: infracțiunea comisă prevede o pedeapsă maximă mai mare de 15 ani sau inculpatul minor nu are încuviințarea reprezentantului legal; se susține că, chiar și în cazul în care limitele negocierii propuse de procurorul de caz ar fi nelegale, el nu poate respinge solicitarea, ci trebuie să fixeze limitele corespunzătoare [G. BODORONCEA, în M. UDROIU (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2023, p. 3022-3023]. Autoarea susține că existența avizului procurorului ierarhic superior (respectiv a referatului procurorului de caz, avizat) trebuie verificată de procurorul ierarhic superior cu ocazia celui de-al doilea control, constând în verificarea regularității actului de sesizare, nefiind necesar ca acest prim aviz să fie supus cenzurii instanței. Considerăm că instanța de judecată este obligată să verifice existența avizului procurorului ierarhic superior și a limitelor stabilite, iar în cazul constatării unor deficiențe care nu pot fi remediate potrivit art. 484 alin. (1) CPP, să dispună respingerea acordului de recunoaștere a vinovăției.

^[3] Dacă nu sunt întrunite condițiile legale pentru încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției (inclusiv condiția existenței datelor suficiente cu privire la existența faptei și la vinovăția inculpatului).

^[4] Dacă este oportună încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției sau scopul procesului penal poate fi atins doar prin emiterea rechizitoriului și trimiterea în judecată a inculpatului. În același sens, a fost exprimată în doctrină opinia că procurorul ierarhic superior nu ar putea refuza emiterea avizului solicitat decât pe motive de legalitate a încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, nu și pe motive de oportunitate – a se vedea R. SLĂVOIU, A. LĂNCRĂNAN, *Acordul de recunoaștere a vinovăției – unele controverse*, www.juridice.ro, 24 martie 2015.

Capitolul I¹. Contestația privind durata procesului penal^[1]

Art. 488¹. Introducerea contestației. (1) Dacă activitatea de urmărire penală sau de judecată nu se îndeplinește într-o durată rezonabilă, se poate face contestație, solicitându-se accelerarea procedurii.

(2) Contestația poate fi introdusă de către suspect, inculpat, persoana vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente. În cursul judecății, contestația poate fi introdusă și de către procuror.

(3) Contestația poate fi formulată după cum urmează:

a) după cel puțin un an de la începerea urmăririi penale, pentru cauzele aflate în cursul urmăririi penale;

b) după cel puțin un an de la trimiterea în judecată, pentru cauzele aflate în cursul judecății în primă instanță;

c) după cel puțin 6 luni de la sesizarea instanței cu o cale de atac, pentru cauzele aflate în căile de atac ordinare sau extraordinare.

(4) Contestația poate fi retrasă oricând până la soluționarea acesteia. Contestația nu mai poate fi reiterată în cadrul aceleiași faze procesuale în care a fost retrasă.

COMENTARIU

1. Considerații preliminare. Dreptul la un proces echitabil reprezintă unul dintre fundamentele unei societăți democratice, iar termenul rezonabil al procedurilor judiciare constituie o componentă a acestui drept. Termenul rezonabil are natura juridică a unei garanții a echității procedurii, prevăzută expres în art. 6 parag. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului^[2].

Durata excesivă a procedurilor judiciare este una dintre principalele cauze ale încălcării dreptului la un proces echitabil, jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului punând în evidență în mod repetat acest element. Fenomenul „justiției întârziate” este, astfel, o realitate concretă într-un număr important de state din cadrul Consiliului Europei, cazul României încadrându-se în acest context general^[3].

Potrivit art. 6 parag. 1 din Convenție, „Orice persoană are dreptul la judecarea (...) într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță (...), care va hotărî (...) fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa” (s.n.).

În legislația română, art. 8 CPP instituie cu titlu de principiu **caracterul echitabil și termenul rezonabil ale procesului penal**.

Ideea că orice persoană care a săvârșit o infracțiune ar trebui să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil constituie **parte a dreptului la un proces echitabil**, beneficiarii acestei norme fiind nu numai cel învinuit de săvârșirea unei infracțiuni, ci și persoana

^[1] Capitolul I¹ (art. 488¹-488⁶) a fost introdus prin art. 102 pct. 293 din Legea nr. 255/2013.

^[2] C. BĂLAN, *Termenul rezonabil în procesul penal*, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 23.

^[3] C.E.D.O., cauza *Abramiuc c. României*, nr. 37411/02, hot. din 24 februarie 2009, parag. 119, apud C. JDERU, *Note la conferințele naționale organizate de Institutul Național al Magistraturii în domeniul noului Cod de procedură penală*.

vătămată ori partea civilă, în aceeași măsură și acești subiecți procesuali fiind îndreptățiți la un proces cu durată rezonabilă și la soluționarea acțiunii civile într-un termen rezonabil.

Buna administrare a justiției impune un răspuns adecvat al statului pe toate palierele, inclusiv în ceea ce privește termenul în care se soluționează un litigiu. Astfel, obligația statului decurgând din art. 6 din Convenție este de a crea un sistem judiciar eficient, capabil să soluționeze o cauză într-un termen rezonabil. În plus față de această obligație, art. 6 este coroborat cu art. 13 din Convenție, în baza căruia statul este obligat să reglementeze în dreptul intern un „remediu” care să permită persoanei să valorifice drepturile și libertățile consacrate de Convenție. Caracterul „efectiv” al acestui remediu trebuie apreciat în funcție de capacitatea sa de a furniza celui interesat o satisfacție adecvată în raport cu violarea suferită^[1].

Prin procedura specială introdusă de Codul de procedură penală actual a fost implementată Recomandarea Rec(2004)6 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind îmbunătățirea recursurilor interne (adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 12 mai 2004): „(...) subliniind că, potrivit art. 13 din Convenție, statele membre s-au angajat să asigure că orice persoană care are o plângere credibilă privind încălcarea drepturilor și libertăților sale garantate de Convenție are dreptul la un recurs efectiv în fața autorităților naționale (...),

Recomandă statelor membre:

I. să se asigure, printr-o revizuire constantă, în lumina jurisprudenței Curții, că există recursuri interne pentru orice persoană care reclamă, într-o manieră credibilă, o încălcare a Convenției și că aceste recursuri sunt efective, în măsura în care pot conduce la o decizie pe fondul plângerii și la un remediu adecvat pentru fiecare încălcare constatată;

II. să reexamineze, ca urmare a hotărârilor Curții care relevă deficiențe structurale sau generale în dreptul sau practica statului, eficiența remediilor interne existente și, în măsura în care este necesar, să creeze remedii efective pentru a evita prezentarea la Curte a cauzelor repetitive;

III. să acorde o atenție particulară, în legătură cu punctele I și II de mai sus, existenței recursurilor efective în caz de reclamație credibilă privind durata excesivă a procedurilor jurisdicționale”.

În hotărârile pronunțate de Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului în cauzele *Scordino (nr. 1)*, *Riccardi Pizzati, Musci, Giuseppe Mostacciolo (nr. 1 și nr. 2)*, *Cocchiarella, Apicella, Ernestina Zullo, Giuseppina și Orestina Procaccini c. Italiei*^[2], s-a arătat că „(...) cea mai bună soluție este, indiscutabil, remediu preventiv. Curtea reamintește că a precizat în repetate rânduri că art. 6 parag. 1 impune statelor semnatare ale Convenției să își organizeze în așa fel sistemul judiciar, încât să respecte garanțiile impuse de norma anterior menționată, inclusiv obligația de a soluționa cauza într-un termen rezonabil. În cazul în care sistemul judiciar este deficient din acest punct de vedere, un remediu destinat a accelera procedura spre a preveni derularea ei cu depășirea termenului rezonabil este cea mai bună soluție. Un astfel de remediu oferă avantaje evidente față de cel compensatoriu, de vreme ce nu repară doar *a posteriori* o încălcare a Convenției. Curtea a precizat în repetate rânduri că acest tip de remediu este efectiv în măsura în care grăbește procedura. Pe de altă parte, este, de asemenea, evident că, în

[1] *Ibidem*.

[2] C.E.D.O., nr. 36813/97, nr. 62361/00, nr. 64699/01, nr. 64705/01, nr. 65102/01, nr. 64886/01, nr. 64890/01, nr. 64897/01 și nr. 65075/01, hot. din 29 martie 2006.

cazul țărilor în care există deja încălcări ale duratei rezonabile a procedurilor judiciare, un remediu destinat a accelera procedurile, deși dezirabil pentru viitor, ar putea să nu fie adecvat spre a remedia situația în care deja a fost depășită durata rezonabilă a procesului. Diferite tipuri de remedii pot fi adecvate unor situații particulare. Curtea deja a confirmat sub acest aspect caracterul adecvat al remediei constând în reducerea în mod expres și cuantificat a cuantumului pedepsei aplicate ca urmare a duratei excesive a procedurii. Mai mult, anumite state semnatare ale Convenției, precum Austria, Croația, Spania, Polonia, Slovacia, au ales să combine două tipuri de remedii, unul acceleratoriu și unul compensatoriu. Cu toate acestea, unele state, precum Italia, au înțeles să introducă doar un remediu compensatoriu, fără ca acesta să fie apreciat ca neefectiv de Curte. Statele dispun de o largă marjă de apreciere cu privire la modalitatea de a institui un recurs efectiv în sensul art. 13 din Convenție^[1].

Remediul instituit prin contestația privind durata procesului penal este unul **acceleratoriu și, totodată, preventiv**^[2].

Un remediu acceleratoriu asemănător este prevăzut și în legislația germană, partea interesată putându-se adresa instanței superioare, pentru a solicita constatarea depășirii termenului rezonabil și emiterea unui ordin de accelerare a procedurii, care să determine măsurile concrete care trebuie luate; Legea pentru reducerea duratei excesive a procedurilor judiciare și investigațiilor penale a fost adoptată în decembrie 2011 ca urmare a hotărârii *Rumpf c. Germaniei*^[3], prin care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat existența unei probleme structurale în dreptul german și a solicitat statului german ca, în termen de cel mult un an de la data pronunțării hotărârii, să ia măsuri pentru crearea unui remediu efectiv pentru contestarea duratei excesive a procedurii^[4].

O altă formă de remediu acceleratoriu este prevăzută de legislația slovenă, partea interesată putând formula o cerere în supervizare, adresată președintelui instanței pe rolul căreia se află cauza. Președintele instanței solicită judecătorului cauzei sau președintelui completului un raport asupra circumstanțelor speței și a duratei estimate pentru finalizarea procedurii; dacă din raport rezultă că soluționarea cauzei se va face în termen de maximum 4 luni sau că nu există întârzieri deosebite, cererea va fi respinsă, cu informarea părții; dacă se constată depășirea termenului rezonabil, președintele instanței poate să fixeze un termen-limită cuprins între 15 zile și 6 luni pentru soluționarea cauzei, poate emite o dispoziție pentru soluționarea cauzei în regim de urgență sau, atunci când constată că judecătorul cauzei are foarte multe dosare de soluționat, poate dispune alocarea dosarului unui alt judecător sau numirea unui judecător care să îl asiste pe cel desemnat cu soluționarea cauzei respective. În situația în care cererea de supervizare este respinsă sau nu a fost soluționată în termen de 2 luni de la înregistrare, se poate formula o cale de atac, respectiv cerere pentru fixarea unui termen-limită, adresată pre-

[1] C. JDERU, *Note la conferințele naționale...*, op. cit.

[2] GR.GR. THEODORU, I.P. CHIȘ, *Tratat de drept procesual penal*, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 1065.

[3] C.E.D.O., nr. 46344/06, hot. din 2 septembrie 2010.

[4] F. COSTAȘ, *Dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 197, conform cu C. BĂLAN, *Cauza Brudan contra României. Un nou început în materia remediilor compensatorii disponibile în cazul încălcării termenului rezonabil de soluționare a cauzelor civile și penale*, în P.R. nr. 2/2018.